

A BUDAI ÖNKÉNTES EZRED TÖRTÉNETE

Tóth Sándor százados

A Horthy-hadsereg a reakciós magyar uralkodó osztályok népellenes politikája, valamint a katonai felső vezetés szovjetellenessége és németimádata következtében szégyenletes szerepet játszott a második világháborúban és roncsai utolsó csatlósként pusztultak el Hitler oldalán. Ez a hadsereg, amelynek erkölcsi-politikai szelleme teljes mértékben megfelelt a reakciós magyar uralkodó osztályok érdekeinek, a könnyű győzelem reményével és a fasiszta német hadsereg villámháborús sikereitől elbódítva ment a háborúba. A katonák nagy része a fasiszta propaganda és a német hadsereg addigi győzelmeinek hatása alatt azt hitte, a Szovjetunió nem bírja ki a háború próbáját és rövid idő alatt összeomlik az egyesített csapások súlya alatt.

Nem kellett azonban hosszú idő, hogy a háborús tapasztalatok és a kommunisták vezetete antifasiszta ellenállási mozgalom, valamint a Szovjet Hadsereg által végzett felvilágosító munka eredményeként a fasiszta propaganda hazugságköde foszladozni kezdjen a magyar katonák előtt. A Szovjet Hadsereg a kezdeti visszavonulás után megmutatta hatalmas erejét és az egyik kemény leckét a másik után adta a betolakodóknak. Ezek a leckék alaposan megtépázták és semmivé tették a hitleri hadsereg legyőzhetetlenségének nimbuszát. Tova tűnt a gyors és könnyű győzelem reménye és a katonaruhába bújtatott magyar munkások és parasztek előtt fokozatosan megvilágosodott a szovjet nép ellen viselt háború igazságtalan, rabló jellege és valódi céljai is.

Látták a fasiszta hadviselés vandalizmusát, a hitleri „új rend” megvalósulását a gyakorlatban és tapasztalták, milyen hősi önfeláldozással védi szocialista hazáját a szovjet nép, a rátört ellenséggel szemben. Kezdték megérteni, hogy ilyen odaadással és hősiezen csak igaz hazafiságtól fűtve és igazságos ügyért lehet harcolni, egyedül az adhat hozzá erőt. A magyar katonák egyre nagyobb tömegei ábrándultak ki a német fasiszták oldalán vívott háborúból, egyre kevesebben hitték el a fasiszta propaganda hazugságait és fokozatosan ráébredtek, hogy rossz ügyet szolgálnak. Egyre többen ismerték fel, hogy az igazság az ellenkező oldalon, a szovjet emberek oldalán van s e felismerést csak elmélyítették bennük a hazulról érkező hírek, hozzátartozóik terheinek fokozódásáról,

nélkülözéséről, a brutális terrorról, valamint az a bánásmód, melyet parancsnokaiktól szenvedtek el.

Háborúellenességüket nagyban megnövelte és egyre szélesebben elterjedő németellenességgel párosította a 2. magyar hadsereg katasztrófája, a német utóvédék utóvédjeként való pusztulása a Donnál. A 2. magyar hadsereg pusztulásában saját sorsuk vetette előre árnyékát, mintegy figyelmeztetésként: mi vár rájuk, ha továbbra is kitartanak Hitler oldalán.

E tapasztalatok hatásának eredményeként már a háború kezdeti időszakában megindult és egyre fokozódott a magyar hadsereg erkölcsi bomlása. A katonák felvilágosodását nagymértékben elősegítette a kommunisták vezetete hazai ellenállási mozgalom és a magyar hadifoglyok antifasiszta mozgalmának a Szovjet Hadsereg segítségével végzett munkája, amely hálás talajra lelt a rablőháborútól és a német „szövetségtől” megundorodott katonák körében.

Annak ellenére, hogy a katonák nem érezték magukénak a szovjetellenes rablőháborút és egyre nagyobb tömegekben ismerték fel, hogy hová vezet a Hitlerrel kötött szövetség útja, a hadsereg mégsem fordította fegyverét az igazi ellenség ellen és roncsai idegen földön, a hitleri hadsereggel együtt pusztultak el. A hadsereg egészének átállásához és németek ellen fordulásához nem voltak meg a reális feltételek.

Horthy és klikkje a Szovjetunió és a nyugati hatalmak antifasiszta szövetségének felbomlásában reménykedve, még a huszonegyedik órában sem akart ténylegesen szakítani és fegyveresen szembefordulni Hitlerrel. 1944. március 19-én minden ellenállás nélkül belenyugodott az ország német megszállásába és az október 15-i kiugrási kísérlet is csupán a rendszer átmentését célzó deklaratív lépés volt, minden komoly politikai és katonai előkészület nélkül. A háború utolsó időszakában a reakciós magyar uralkodó osztályok saját eddigi politikájuk rabjaivá váltak. Ez a politika kezdettől fogva népellenes, szovjetellenes és ha nem is minden ingadozástól mentesen, de németbarát politika volt. A háborúból való kiválás mindezzel szemben száznyelvannal fokos fordulatot követelt, amit a magyar uralkodó osztályok nem tudtak megtenni. Hiányzott ehhez a szükséges politikai éleslátás és bátorság, de neheztették a vezetésben mindenütt jelenlevő, német zsoldban álló árulók is, akikről nem tudtak szabadulni.

A Horthy-rendszer a hadsereg tisztikarát az uralkodó osztályok tagjaiból és azok leghűségesebb kiszolgálóiból választotta ki s népellenes és németbarát szellemben nevelte, sovinizmussal telítette. Erre a tisztikarra a magyar uralkodó osztályok biztosan támaszkodhattak egészen addig, amíg fasiszta politikájukat folytatták, de éppen a rendszer által tervszerűen és egy negyedszázadon át következetesen folytatott nevelés eredményezte, hogy ez a tisztikar teljes egészében a németek ellen fordulásra nem volt kapható. Különösen áll ez a hadsereg felső vezetésére, amely október 15-én elsőnek hagyta cserben Horthyt és esküdött hűséget Szálasinak. Természetesen mindez nem annyit jelent, hogy a hadseregben nem voltak becsületes, hazafiasan gondolkodó tisztek, akik felismerték, hogy hová vezet az út a fasiszta Németország oldalán. Voltak ilyenek, de

elszigeteltségük, meg a fizikai és lelki terror miatt a helyzetben alapvetően nem változtathattak. A hatalom szilárdan a fasiszta beállítottságú tisztek kezében volt, akik életre-halálra a németek mellé kötötték sorsukat.

Hazánkban a második világháború idején az uralkodó osztályok népeellenes, szovjetellenes és németbarát politikájának eredményeként — Romániától és Bulgáriától eltérően — olyan sajátos helyzet alakult ki, hogy a hadsereg szervezeten és egységesen nem fordíthatta fegyverét az igazi ellenség ellen, bár a katonák széles tömegeiben megvolt erre a hajlandóság.

A katonák többsége ilyen körülmények között nem tudott sorsán változtatni és tisztjeitől sodortatva haladt a pusztulás felé. Egy részüknek az erejéből pedig csupán a passzív ellenállásra telet.

A faszizmus elleni fegyveres harcba bekapcsolódni csak kis részüknek sikerült, akik fogságbaesés, vagy átállás következtében megszabadulva a fasiszta demagógia, valamint a fizikai és lelki terror hatása alól, szabadon nyilváníthatták akaratukat.

Tények bizonyítják, hogy voltak magyar katonák, akik nem nyugodtak bele helyzetükbe és felismerve a helyes utat, az első kínálkozó alkalmat megragadva, fegyverrel fordultak a német fasiszták és nyilas cinsokai ellen.

E tények legjelentősebbje azoknak az önkéntes magyar alakulatoknak a harca, amelyek Budán, a szovjet csapatok oldalán vettek részt fővárosunk felszabadításában. Ezek az alakulatok alkották a Variházy Oszkár alezredek¹ parancsnoksága alatt álló Budai Önkéntes Ezredet.

A Budai Önkéntes Ezred története az ezred harcaiban részvevők szervezettségénél és létszámánál fogva a második világháborús magyar antifasiszta katonai ellenállás legnagyobb méretű és jelentőségű, de ugyanakkor eddig teljesen elhanyagolt, szinte ismeretlen része.

¹ Variházy Oszkár 1897. március 12-én Budapesten született. Edesapja a monarchia hadseregének továbboszolgáló altisztje, edesanyja pedig varrónő volt. Hadapródiskolát végzett és az első világháborúban különböző frontokon harcolt. Az 1919-es magyar vörös hadseregben való szolgálata miatt 1922-ben elbocsátották a hadseregből, de a katonai hivatás iránti szerete miatt 1927-ben visszavételét kérte. 1942-ben zászlóaljparancsnokként a Don-i arcvonalra került, ahol a nyári harcokban, az úgynevezett „hidfőcsatákban” bőven tapasztalhatta, milyen szerepe van a magyar hadseregnek Hitler terveiben s megismerhette erről a katonák gondolkodását is. Tapasztalataira támaszkodva egy parancsnoki értekezleten kritikát gyakorolt a harcvezetés és a harc céljai felett. Hadtestparancsnoka emiatt hadbírói eljárást indított ellene. Ennek következményeit csak kórházba kerülése hártotta el a feje fölül. Felgyógyulása után egy Sárbogárdon állomásozó pótzászlóalj parancsnokságával bízták meg. Ez a pótzászlóalj 1944. március 19-én Variházy vezetésével egy emberként határozta el, hogy a kiadott parancs ellenére nem teszi le a fegyvert a megszálló német csapatok előtt. 1944. október 15-e az 1. hadsereg kötelékébe tartozó 18. gyalogezred parancsnokaként érte. Az ezred nem tette le az esküt Szálasi-ra. Variházyt november 15-én leváltották és a 10. hadosztálynál egy személygyűjtő törzs megszerzésével bízták meg. 1945. januárjában Budán parancsot kapott, hogy vegye át a 6. gyalogezred megmaradt részeinek parancsnokságát. Ebben a minőségében szervezte meg a IV. hadtesthez tartozó töredékalakulatok átállását. Jelentkezett a fasiszták elleni harcra és a Budai Önkéntes Ezred parancsnoka lett. A budai harcok befejezése után a Jászberényben alakult 1. gyalogezred parancsnokává, 1946. februárjában pedig az 1. hadosztály parancsnokává nevezték ki. Mint kommunista parancsnok, több éven át lelkiismeretes és eredményes munkát végzett a katonák kiképzése és nevelése terén. Néphadseregünk nyugalmazott vezérőrnagyaként hunyt el 1959. május 9-én.

A Budai Önkéntes Ezred megalakulásával és harcaival csupán néhány rövid cikk foglalkozik. Ezek sorát a Szabadság című lap 1945. február 16-i száma nyitja meg, amely „Így folyt le az Adalaki csata” címmel egy rövid tudósításban számol be 500 magyar katona átállításáról és a szovjet csapatok oldalán folytatott harcáról. Ezt követi a Magyar Partizánbarátok Szövetségének kiadásában havonta megjelent A Tett című lap 1946. évi 3. számában közölt „Magyar hősök Buda ostromában” című cikk, valamint az ezred parancsnokának a Honvéd 1946. évi 1. számában „Budától Tolnáig” címmel közölt, katonás rövidegű összefoglalója. A sort az Első Hadosztály című lap 1945. évfolyamában található két visszaemlékezés zárja le. Az utóbbi években jelent még meg néhány megemlékezés jellegű újságcikk, ezek azonban az előbb felsorolt cikkek-ből merítenek, új anyagot nem adnak. Tudományos feltáráson alapuló munka e témáról mindezideig nem jelent meg.

Ebben a tanulmányban az eddig felkutatott forrásanyag és a résztvevőktől eddig beérkezett visszaemlékezések felhasználásával megkíséreljük vázolni a Szovjet Hadsereg oldalán, Budán harcolt önkéntes magyar alakulatok létrejöttének körülményeit, megszervezésük és harcaik történetét. Ez a tanulmány csupán a kezdet, az első lépés, a jelenleg rendelkezésre álló anyag többre nem nyújt lehetőséget.

A magyar csapatok helyzete a Szovjet Hadsereg által körülzárt Budapesten

1944. december 26-án, a hazánk felszabadításáért harcoló 2. és 3. Ukrán Front csapatai befejezték Budapest körülzárását. A szovjet gyűrűben rekedt német csapatokkal együtt a magyar 1. páncélos hadosztály, a 10., 12. és 26. gyaloghadosztály alakulatai, valamint egyéb magyar csapatrészek és különböző katonai szervek.

Ebben az időben a magyar hadsereg már a teljes erkölcsi és szervezeti bomlás állapotában volt.

A Szovjet Hadsereg magyar földre lépésétől Budapest körülzárásáig eltelt időszakban a katonák szembefordulása a hitleristák oldalán vívott háborúval és egyre fokozódó németellenességük a passzív ellenállás különböző formáinak hadseregméretekből való elterjedésében jutott kifejezésre. A visszavonulás során szülőfalujukhoz közeledő katonák egyre nagyobb számban hagyták ott csapattesteiket és egyre gyakoribbá váltak az olyan esetek, mikor a katonák kisebb-nagyobb csoportokban, nem egyszer pedig zárt egységben beszüntették a harcot és megadták magukat a szovjet csapatoknak.²

² 1944. október 15-e után a Szovjet Tájékoztatói Iroda hadijelentései egymás után adnak hírt kisebb-nagyobb magyar kötelékek átállításáról. Így november 13-án a 23. hadosztály 201. önálló zászlóalja 520 fővel, az 5. hadosztály 20/II. zászlóalja 200 fővel megadta magát. A másnapi jelentés szerint fogságba esett a 2. hegyi dandárhoz tartozó 384 katona, 14 tiszthelyettes és 2 tiszt, akik már több napja egy erdőben bújkáltak, mert nem akartak tovább harcolni a németek mellett. Ugyanazonnap állt át a 10. hegyi zászlóalj egyik százada, összesen 95 katona és 3 tiszt. November 16-án, 11 magyar katona egy gépkocsival és teljes fegyverzettel egy hadnagy vezetésével átment a szovjet csapatokhoz. November 25-én, parancsnokának vezetésével

A hadvezetés a tömegméretűvé vált szökések és átállások megakadályozására igénybevette a terror minden eszközét. 1944. október 20-án megjelent a rögtönbíráskodás újabb kiterjesztéséről szóló rendelet.³ Az 1. hadtest parancsnokság 1944. november 17-én kiadott bizalmas parancsában arra szólította fel a parancsnokokat, hogy „A fegyelem megszállásdítása végett... a legkiterjedtebben éljenek a Szolgálati Szabályzat I. R. 39. és 42. pontjában biztosított jogokkal és a helyszínen haladéktalanul koncoljanak fel mindenkit, aki válságos pillanatokban gyáván viselkedik, az engedelmességet megtagadja vagy megfutamodik, illetve megszökik.”⁴ Beregffy vezérezredez, nyilas honvédelmi miniszter 1944. november 28-án kiadott rendeletében ismételten intézkedett a „tábori biztonsgági szolgálat” megszervezéséről, a tábori biztonsgági szolgálat feladatairól és jogköréről. A rendelet értelmében a tábori biztonsgági szolgálat tagja „... jogosult agyonlőni a) tettenért, illetve körözött katonaszökevényt, hadiüzemi és munkahadseregbeli szökevényeket; b) ellenben köteles agyonlőni: tettenért kémekeket, fosztogatókat, erőszakos rombolást végzőket, lázadókat, zendülőket, megfutamodókat és az ellenséggel bármilyen egyetértésbe bocsátkozókat.”⁵

Ezek az intézkedések és a tömeges katonaszökések megakadályozása érdekében később is kiadott parancsokat követő kegyetlen megtorlás nem tudta harcokészséggel megtölteni a csapatokat. Különösen áll ez a körülzárt, Budapesten rekedt magyar csapatokra.

A budapesti gyűrűben bőven akadt gondolkodnivalójuk a magyar katonáknak. Kevés kivételtől eltekintve utálták az uralomra került nyilasokat és gyűlölettel töltötte el őket, hogy a fasiszta söpredék hatalmi tébolya tovább nyújtja a háborút s rommá teszi az országot. Késérű szájjal látták a körülzárt Budapesten meghonosított rémuralmat, a békés lakosság zaklatását és szenvedéseit, a rablásokat és pusztításokat. Ugyanakkor számtalanszor tapasztalták, hogy a nyilasok csak mások bőrért viszik a vásárra, saját maguk pedig a védtelen lakossággal erőszakoskodnak.

E tapasztalatok mellett egyre világosabbá vált előttük, hogy a német fasiszták csupán golyófogónak tekintik a magyar katonákat, ezt igazolta a velük való bánásmód. A német egységek közé kevert magyar csapatrészeket mindenkor az utóvéd szerepére kárhoztatták és számtalanszor

átállt a II. folyamzár zászlóalj 1. százada. December 8-án, az 51. gyalogezred teljes személyi állománya: 1390 katonára és 29 tiszt, valamint a 13. határőr zászlóalj 1. százada, december 19-én pedig a szétvert 3. huszárezred 69 katonája adta meg magát. Lásd a Szovjet Tájékoztatói Iroda 1944. november 13., 14., 16., 25. és december 6., 8., 19.-i jelentéseit.

December 14-én a Bükkkben, Upponyánál állt át az 57. határvadász portyázó osztály I. zászlóalja, összesen 1300 fő, 19-én, Kisirtáson egy vadászházban várta be a szovjet csapatokat kb. 60 magyar katonára, 25-én, Leléd községnél adta meg magát egy gyalogos szakasz, az Alag-Fót frontszakaszon pedig 4 aknavetővel egy aknavető szakasz. Lásd Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) H. M. Elnöki 1945. 36374/1945. és 36426/1945. sz. iratokat.

³ 3680/1944. ME. szám. Budapesti Közlöny, 1944. október 20-i 239. száma.

⁴ HL M. kir. 1. honvéd hadtestparancsnokság iratali. 62. sz. bizalmas hadtestparancsnoksági parancs. Budapest, 1944. november 17.

⁵ Honvédségi rendeletek, 1944. december 5. (800.482/Elnökség 1944. sz. körrendelet. Tábori biztonsgági szolgálat szervezése.) Közli: Felszabadulás 1944. szeptember 26.–1945. április 4. Dokumentumok. Szikra, Budapest, 1955. 79. lap.

előfordult, hogy a németek a magyar parancsnokok értesítése nélkül, éjjel visszavonultak, sorsukra hagyva a magyar katonákat. A németek intézkedései azt bizonyították, hogy semmibe veszik a lakosság szenvedéseit, értékeinek pusztulását és mindent hajlandók feláldozni, csakhogy bármilyen rövid idővel is meghosszabbítsák a háborút. Vandalizmusuk senkit és semmit nem kímélt, mindenkit és mindent magukkal akartak rántani a pusztulásba. A katonák elkeseredését nagyban növelte az értelmetlen és céltalan rombolás, a nap mint nap ismétlődő atrocitások, melyeknek maguk is szüntelenül ki voltak téve. A német katonák nemcsak megbízhatatlannak tartották a magyarokat, hanem egyenesen ellenséget láttak bennük. A legkülönbözőbb okok miatt — ide tartozott az élelmezés is — napirenden voltak a fegyveres összetűzések a német és magyar katonák között. A német hadvezetés nagyon silányan tudta élelmezni a Budapesten körülrárt csapatait. Ezen a német katonák rendszeresen úgy segítettek, hogy a magyar katonák élelmet szereztek meg fegyverrel a maguk számára. Figyelték, mikor készül el a szomszédos magyar egység ebédje, akkor nagyobb csoportban fegyveresen rajtuk ütöttek a fegyvertelen szakácsokon és erőszakkal elvitték az élelmet. Mikor a német repülőgépeknek már nem maradt leszállóhelyük Budapesten, ejtőernyővel kísérelték meg körülrárt csapataik utánpótlását biztosítani. A ledobott piros ejtőernyők löszert, a fehérek gyógyszert és kötszert, a sárgák pedig élelmiszert tartalmaztak egy-egy hatalmas, bombaalakú tartályban. Később az ejtőernyők rakományát cserélgették, mert a löszert senkinek sem kellett s csupán a sárga és a fehér ejtőernyők rakományaért rohantak a katonák. Az utánpótlást hozó repülőgépek megjelenésekor a németek biztos helyen meghúzódva figyelték, hogyan közelítik meg és bontják fel a magyar katonák az ejtőernyővel ledobott tartályokat, majd tüzet nyitottak rájuk s csak azután szedték össze a küldeményeket. Természetes, hogy a magyar katonák az ilyen magatartást igyekeztek hasonlóval viszonzni, minek következtében egyre romlott és mindjobban elmérgeződött köztük a viszony.

A budapesti tapasztalatok tovább erősítették a magyar katonák elhatározását: nem harcolnak a szovjet csapatok ellen, nem nyújtanak segédkezet a háború, a nyomor és a szenvedés meghosszabbításához.

Látták, hogy minden ellenállás teljesen kilátástalan és kizárólag a német fasiszták érdekeit szolgálja. Ezt a felismerést erősítették bennük az ország felszabadított területeiről érkező hírek, melyekből a születő magyar demokrácia első lépéseiről, az Ideiglenes Nemzetgyűlés összeülésétől, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásától, a fasiszta Németországnak küldött hadüzenetről, a Magyarország és Szovjetunió között megkötött fegyverszünetről, az új magyar honvédség szervezésének megindulásáról és más, elgondolkodtató dolgokról értesültek.

Ezek a hírek nagyjából a Szovjet Hadsereg felvilágosító munkájának eredményeként jutottak a magyar katonák tudomására. A szovjet hadvezetés ismerte a magyar hadseregben végbemenő bomlási folyamatot, tisztában volt a magyar csapatok helyzetével s ezért arra törekedett, hogy leválassa azokat a német fasiszták oldaláról. Ennek érdekében fejttette ki nagyarányú felvilágosító munkáját, a szovjet csapatok poli-

tikai szerveiben dolgozó magyar kommunisták és antifasiszták segítségével. Hangszórók és repülőgépekről ledobott röpcédulák útján tudatta a magyar katonákkal a Szovjet Hadsereg győzelmeit, a szovjet nép hadicéljait, leleplezte a német fasiszták és nyilas cinkosaik hazugságait és rendszeresen közölt híreket a felszabadult magyar területek életéről. A németek mellé kényszerített magyar katonák a Szovjet Hadsereg tolmácsolásában hallották az Ideiglenes Nemzetgyűlés magyar néphez intézett szövegének megrázó szavait:

„A nem lehet, hogy nemzetünk elsüllyedjen a sírban, melynek szélére taszított bennünket a Németországgal kötött átkos szövetség! Nem akarjuk, hogy a német hódítók oldalán a nemzet érdekei ellenére három és fél évig folytatott bűnös háború miatt elpusztuljon nemzedékek munkája, összedüljön a magyar állam ezeréves épülete! Nem lehet, hogy a német zsoldban álló Szálasi-bűnszövetkezet hazaárulása miatt egyedül Magyarország pusztuljon tovább Németország csatlósaként, egyedül Magyarország ne vessen véget a szabad népek ellen vívott esztelen és öngyilkos háborúnak, egyedül a magyarság ne vegye ki részét a hazáját leigázó német rablók megsemmisítésében!

Szakítani kell a hitlerista Németországgal!”⁶

A szöveg szavai rádöbbenettkék a fásult, demoralizált magyar katonákat is felelősségre és arra, hogy minél tovább sodródjanak Hitler oldalán, annál inkább súlyosbítják ezt a felelősséget: a bűntárs felelőségét! A felhívás ugyanakkor azt is megmutatta, saját és a nemzet érdekében, milyen utat kell járnia a magyar hadseregeknek: „Honvédek! Nincs más parancs szövegokra, mint a nemzet parancsa! Az Ideiglenes Nemzetgyűlés a nemzet nevében parancsolja: fordítsátok fegyvereteket a német elnyomók ellen, támogassátok a felszabadító Vörös Hadsereget, csatlakozzatok a magyar szabadságharchoz, a szerveződő új magyar haderőhöz!”⁷

A felszabadult területekről, a magyar demokrácia első lépéseiről szóló hírek komoly hatást gyakoroltak a magyar katonákra. Egyre nagyobb számban értették meg, hogy míg ők idegen érdekekért pusztulnak, Debrecenben olyan fordulat kezdődött, mely teljesen új útra tereli a magyar nép sorsát. Felrémlt előttük annak lehetősége is, hogy a háború tovább folytatása, a németek melletti kitartás esetén, saját véreikkel, a demokratikus magyar hadsereg katonáival találják szemben magukat.

Mindezek következtében, minden megtorlás ellenére, tovább szélesedett a háborúval szembeni passzív ellenállás. Egyre nőtt a szökések száma és szaporodtak az olyan esetek, amikor magyar katonák és tisztek az első kedvező alkalmat kihasználva, megadták magukat a szovjet csapatoknak. Olyan eset is előfordult, hogy két szovjet felderítő első felhívására 84 felfegyverzett magyar katona adta meg magát.⁸ Egy magyar század, mely 100—120 fővel a Margit-hídtól a Nyugati pályaudvarig

⁶ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés szövegének közli: Felszabadulás 1944. szeptember 26.—1945. április 4. Dokumentumok. Szikra, Budapest, 1955. 202—204. lap.

⁷ U. o.

⁸ A Szovjet Tájékoztatási Iroda 1945. január 17-i jelentése.

terjedő arcvonalszakasz védelmét látta el, január közepén beszüntette a harcot és átment a szovjet csapatokhoz.⁹ Az ilyen esetek gyakoriságát tükrözi a Szovjet Tájékoztatási Iroda jelentése, mely szerint: „Az ellenséges katonák és tisztek egyes csoportjai egymás után teszik le a fegyvert és adják meg magukat.”¹⁰

A katonatömegek erejéből csupán a passzív ellenállásra telt, de már a főváros pesti oldalán olyan esettel is találkozunk, mikor a katonák már nem azért állnak át, hogy a maguk számára befejezzék a háborút, hanem a szovjet csapatok oldalán kérnek részt a fasiszmus elleni fegyveres harcból. Erre Budapesten az első ismert példa a 72. határvédelmi műszaki zászlóalj 1. és 2. századának esete. Ez a két század, mely a Sas utca és az Egyetem tér védelmét látta el, 1945. január 17-én parancsot kapott a Budára való vonulásra. A parancsot tiszti-tiszthelyettesi gyűlésen ismertették. A résztvevők a parancs teljesítése ellen foglaltak állást és elhatározták, hogy átállnak a szovjet csapatokhoz. Másnap reggel a követelőzni próbáló németeknek megtagadták az engedelmességet és a legközelebbi szovjet parancsnokságra mentek, ahol bevetésüket kérték a németek ellen. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert folytak az utolsó roham előkészületei és másnap már a pesti oldal felszabadítása befejeződött. A szovjet parancsnokság éppen ezért a két századot Gödöllőre irányította, hogy ott bekapcsolódják a magyar néphadsereg megteremtéséért folyó munkába.¹¹

A német fasiszták elleni fegyveres harcba való bekapcsolódás feltételei Budán értek meg. A Budára szorult magyar katonák minden lehetséges módon kerültek a harcot a szovjet csapatokkal és igyekeztek elkerülni a német csapatok szomszédságából. A Bem József I. honvéd lovas tüzérezred utagei például nem hajtották végre a kapott tűzparancsokat, rendszeresen arra hivatkoztak, hogy nincs átlóhatóság a megadott célok irányába.¹² A tüzérezred 1. és 2. utage az I. ker. Pálya utca 15. számú házban, illetőleg annak pincéjében volt beszállásolva, lövegei pedig a Déli pályaudvar forgalmi épületének közelében a Győző út mentén, a Pálya utcától délre eső részen foglaltak tüzelőállást. A szovjet csapatok felvilágosító munkája, amely hangszórós gépkocsik által közvetített felhívások formájában jutott hozzájuk, megérlette a katonákban azt az elhatározást, hogy csatlakoznak a szovjet csapatokhoz. Február első napjaiban felvették az összeköttetést a közelgő szovjet csapatokkal s közölték szándékukat. Ezután kibontották a Pálya utca 15. és 17. sz. ház közti falat, amely a szovjet arcvonal felé nézett és a kibontott falrészen keresztül egy szovjet tisztet négy katonával együtt besegítettek a Pálya utca 17. számú épületbe. A német fasiszták elleni védelem megszervezésére már a szovjet tiszt intézkedett, mert a németek észrevették, hogy valami készül a házban s ezért erős aknátüzet zúdítottak a gyanús területre. Az épület minden zárónyílását — ablakot, ajtót — két-három kézifegyverrel felszerelt katona biztosította, a lépcsőházba pedig géppus-

⁹ HL HM. Elnöki 1945. 58. sz. esemő, 36426/1945. sz. Gödry Ernő ügye.

¹⁰ A Szovjet Tájékoztatási Iroda 1945. január 15-i jelentése.

¹¹ HL Békeelőkészítő bizottság katonai iratai. 14/30.

¹² HL Budai Önkéntes Ezred. Kaszás Károly visszaemlékezése.

kát helyeztek el, hogy az SS-ek betörését megakadályozzák. A megindult húzharcban, amely hajnaltól az esti sötétség beálltáig tartott, több német katona elesett, a védők csak könnyebb sebesüléseket szenvedtek. A németek néhány Tigris harcocsit próbáltak bevetni ellenük, de azok nem merészkedtek be a szűk utcába. Besötétedéskor a szovjet csapatok elérték a Pálya utca 17. számú házat és felváltották annak védőit. A két magyar üteg tagjai a szovjet katonákkal együtt vonultak tartalékba.¹³

Hasonló események játszódtak le a Testnevelési Főiskola épületében is, ahol az I. hadtest anyagi osztályához beosztott katonák voltak elszállásolva. Ezek a katonák megtagadták a február 7-én este kapott parancsot, ami visszavonulásukat rendelte el. A katonák azért határozták el a visszavonulási parancs megtagadását, mert rádión érintkezésben voltak a szomszéd utcában települt szovjet parancsnoksággal és bíztak abban, hogy másnap sikerül átjutniok. Az éj folyamán egy német század megszállta az épületet, hogy a magyar katonák átállását megakadályozza. Február 8-án, a szovjet csapatok elérték a Testnevelési Főiskola épületét és benyomultak annak udvarára. A kifejlődő tűzharcban, amelyet a szovjet katonák az épületben és a szomszédos Vöröskereszt Kórházban levő németekkel vívtak, szovjet oldalon bekapcsolódtak a magyar katonák is, kik közül a harc több hősi halottat követelt. A német fasiszták ellenállásának leküzdése után a magyar katonák együtt vonultak el a szovjet harcosokkal.¹⁴

A szovjet katonák jól ismerték a magyar csapatok között uralkodó hangulatot s ezért arra törekedtek, hogy harc nélkül állítsák azokat a maguk oldalára. Előnyomulásuk közben a szovjet csapatok február 8-án nyugodtan maguk mögött hagyták a Hertelendy utca és az Ugocsa utca sarkán levő nagy bérházat, melyben tudták, hogy magyar katonák tartózkodnak s csak másnap állapodtak meg velük az átállásban. A házban az 1. páncélos hadosztály gépkocsi szeroszlopához tartozó kb. 60 katona tartózkodott. Február 9-én reggel ment át közülük egy oroszul beszélő bajtársuk, hogy bejelentsen: átmennek a szovjet csapatokhoz és harcolni akarnak a német fasiszták ellen.¹⁵

Amíg a magyar katonák túlnyomó része nem volt hajlandó harcolni a hitleristák és nyilasok érdekeinek védelmében s mint az ismertetett példák is bizonyítják, sokan közülük kifejezetten azért álltak át, hogy a szovjet csapatokkal közösen harcolhassanak az igazi ellenség ellen, a tisztek között távolról sem volt ilyen a helyzet. A tisztek nagy része a német kitörési kísérlet kudarcáig bízott a Hitler által megígért felmentő csapatok megérkezésében és ennek megfelelően mindent megpróbált, hogy katonáit együtt tartsa a németek oldalán. Ezek a tisztek súlyos fenyegetésekkel igyekeztek megakadályozni katonáik átállását és erőszakolták a szovjet csapatok elleni harcot. Amikor a tisztek tudomására jutott, hogy a Bem József I. lovas tüzérsztály katonáinak egy része az átállás gondolatával foglalkozik, összehívták őket és egy őrnagy kijelentette: „... ha valaki meg mer szökni, az ittmaradt közvetlen parancsno-

¹³ U. o.

¹⁴ U. o. Radnai Győző visszaemlékezése.

¹⁵ U. o. Szlavkovszky Mihály és Várnagy Antal visszaemlékezése.

kát és beosztás szerinti közvetlen bajtársát — ha kell sajátkezűleg koncolom fel.”¹⁶

Hitler ígéretében bizakodva, Pfeffer-Wildenbruch vezérezredes, a budapesti német—magyar erők főparancsnoka a Várat az utolsó emberig tartani akarta. Ezért február 8-án parancsot adott, hogy a magyar csapatok is vonuljanak a Várba és ott rendezkedjenek be védelemre. A hadsereg bomlását jól tükrözi, hogy ezt a parancsot és október 15-e után általában minden parancsot tisztgyűlés elé terjesztették és ott megvitaták. Ez a tény a felelősségtől való félelem és a fegyvelem teljes meglazulásának világos bizonyítéka. A parancsnokok nem mertek dönteni és a döntésért a felelősséget vállalni, a hadseregben megszűnt az akarat és a cselekvés egysége. Ezzel a parancssal kapcsolatban is nagyon megoszlott a magyar tisztek véleménye. A magasabb rendfokozatúak szinte kivétel nélkül a parancs teljesítése mellett foglaltak állást. Velük tartottak a nyilas és a németimádó beosztott tisztek, valamint olyanok, akik mindenfajta parancsot gondolkodás nélkül teljesítettek, így hártva el magukról a felelősséget, a jövő gondját. Alig akadt olyan alakulat Budán, amelyből ilyen okok következtében a katonák egy részével vagy azok nélkül a tisztek egy csoportja eleget ne tett volna a német parancsoknak. Sőt, akadt köztük, akinek olyan nagy volt a bizalma Hitler ígéretében, hogy a Várból küldött fenyegető üzenetet lemaradt katonáinak, így akarva kényszeríteni azokat is a Várba vonulásra. Így például a 10. tábori tüzérezrosztály egyik ütegének első tisztje, egy főhadnagy, két ízben is küldöncöt menesztett az üteg több könnyebb sebesültjéhez és azok kísérőihez, akik az Alkotás utcában szándékoztak bevárni a szovjet csapatokat. A főhadnagy követelte, hogy a katonák azonnal vonuljanak a Várba, mert jönnek a felszabadító csapatok, nemsokára kiszabadulnak a gyűrből s akkor személyesen jön, hogy agyonlője őket.¹⁷

A tisztek másik csoportja nem tett eleget a német parancsoknak, együtt maradt katonáival. Közülük többen akadtak olyanok, akik felismerték, hogy a passzív ellenállás nem az igazi kivezető út a helyzetből. Egy németellenes tisztgyűlésen még a pesti harcok idején otthagya alakulatát és kitöltetlen okmányokkal, valamint bélyegzőkkel felszerelve Budára vonult, ahol a Mészáros utca 30. szám alatt egy ál-városparancsnokságot rendezett be. Sikerült a németek bizalmába férkőzniük s helyzetüket felhasználva igyekeztek szabotálni a lakosságra ártalmas parancsokat. Az irányításért hozzájuk forduló német és nyilas alakulatokat szándékosan a legveszedelmesebb pontokra küldték. A németek mellől megszökött és bujkáló magyar katonákat a náluk levő nyomtatványokat és bélyegzőket felhasználva, igazolványokkal látták el. A csoport két tagja február 6-án részt vett egy értekezleten, amelyet a németek az Attila utcai gimnáziumban tartottak. Ezen az értekezleten még arról határoztak, hogy miután a „felszabadító” csapatok egészen közel vannak, a Várban levő csapatoknak a Naphegyre, mint elővédterületre támaszkodva az utolsó percig tartaniuk kell magukat. A tanácskozás után az ál-városparancsnokság tisztjei éjjel átszivárogtak az arcvonalon, majd a Svábhegyen

¹⁶ U. o. Kaszás Károly visszaemlékezése.

¹⁷ U. o. Kiss Ferenc visszaemlékezése.

levő egyik szovjet parancsnokságot tájékoztatták mindazokról az adatokról, amelyeknek működésük során birtokába jutottak és harcra jelentkeztek a fasiszták ellen.¹⁸

Budapest légvédelmi parancsnoka, Kozma József ezredes 30 főnyi törzsével és egy tehergépkocsival a Budára való átvonulás után az Alagútban települt, ami a hitlerista katonai vezetés egyik irányító központja volt. Kozma ezredesnek, aki katonái tanúbizonysága szerint közismert volt németellenes beállítottságáról, nem tetszett a helyzet, nem akart a németekkel együtt elpusztulni, ezért február 11-ére virradóra elhatározta, hogy otthagyja őket. Segédtsitzje útján szabad utat követelt az SS őrnagy rangban levő német parancsnoktól, mert az Alagút mindkét vége be volt falazva, csupán egy szűk nyíláson lehetett közlekedni, az utat pedig teljesen eltorlaszolták a német tehergépkocsik. Az SS őrnagy előbb akadékoskodni próbált, de mikor látta, hogy 30 katonája csőre töltött fegyverrel veszi körül az ezredet, végül is engedni volt kénytelen. Az Alagútból a katonák a Gellért szállóba vonultak és ott a pincében szállásoltak el.

A Gellért szállót már korábban különböző magyar légvédelmi alakulatok és más egységek tartották megszállva, amelyek zömükben nem akartak harcolni a szovjet csapatok ellen. Voltak ott azonban német és nyilas alakulatok is, azok viszont szinte erőddé változtatták a szállót és el voltak szánva a végsőkig kitartani. A szálló ablakaiban géppuskákat, golyószórókat helyeztek el és azokból a Körtér irányába tüzeltek, onnan várták a szovjet támadást. Február 10-én este a szállóban tartózkodó tisztek egy csoportja gyűlést hívott össze és a felmentő német csapatok érkezésében bizakodva javasolta, hogy törjenek ki a szállóból. Néhányan elleneztek ezt a javaslatot és kifejtve annak teljes céltalanságát, amellett foglaltak állást, hogy legcélszerűbb, ha megadják magukat. A tisztek erről hallani sem akartak s végül abban egyeztek meg, hogy a tanácskozást másnap reggel folytatják.

Igy állt a helyzet, mikor Kozma ezredes és emberei február 11-én reggel megérkeztek a szállóba. Kozma reggel 8 órára összehívta a légvédelmi alakulatok tiszteit és egy tervet terjesztett eléjük a németek és nyilasok lefegyverzésére, majd önként jelentkezőket kért a feladat végrehajtására. A 102. légvédelmi tüzérosztály parancsnoka jelentkezett s katonáival déli 12 órára végrehajtotta az akciót. Ezután Kozma arról beszélt, hogy a további ellenállás és a németek melletti kitartás teljesen értelmetlen és bűnös dolog, majd elrendelte, hogy a szálló minden oldalára tüzzenek ki fehér zászlót. A tisztek elfogadták Kozma ezredes javaslatát és parancsára harcba léptek a szálló hátsó udvarát, meg a szomszédos épületeket megszállva tartó németek ellen. A tűzharc egész délután folyt, miközben a szovjet csapatok is egyre jobban megközelítették a Gellért szállót. A tisztek megbízásából egy kárpátukrán származású tüzérszászlós lenn tartózkodott a kapuban, hogy fogadja a megérkező szovjet harcosokat és közölje velük a többszáz magyar katona és tiszti állású szándékát. Este 7 óra tájban érkeztek meg a szovjet katonák s

¹⁸ V. ö. Magyar hősök Buda ostromában. A Tett II. évf. 3. száma, 1946. március és Valahol eldördült egy ágyú... Új Világ VIII. évf. 6. száma, 1955. február 10.

velük együtt három T 34-es harckocsi, hogy fedezze a magyar katonák kivonulását és védelmezze őket a német fasiszták bosszúja ellen.¹⁹

Az ismertettekhez hasonló esetek — különösen február 8-át, a Várba vonulásra intézkedő német parancsot követően — szinte minden magyar alakulatnál előfordultak. A magyar katonák többsége nem tett eleget ennek a parancsoknak, hanem harc nélkül bevárta a szovjet csapatokat, illetőleg ahol szükségesnek mutatkozott, kész volt szembeszállni a német fasiszta csapatokkal. Ezek az esetek bizonyítják, hogy a magyar katonák között terjedt annak felismerése: sorsukon csak fegyverrel változtathatnak s ha le akarnak szakadni a fasiszták oldaláról, túl kell lépniük a passzív ellenállás kereteit.

Magyar önkéntes századok szervezése és harcai Budán a szovjet csapatok oldalán

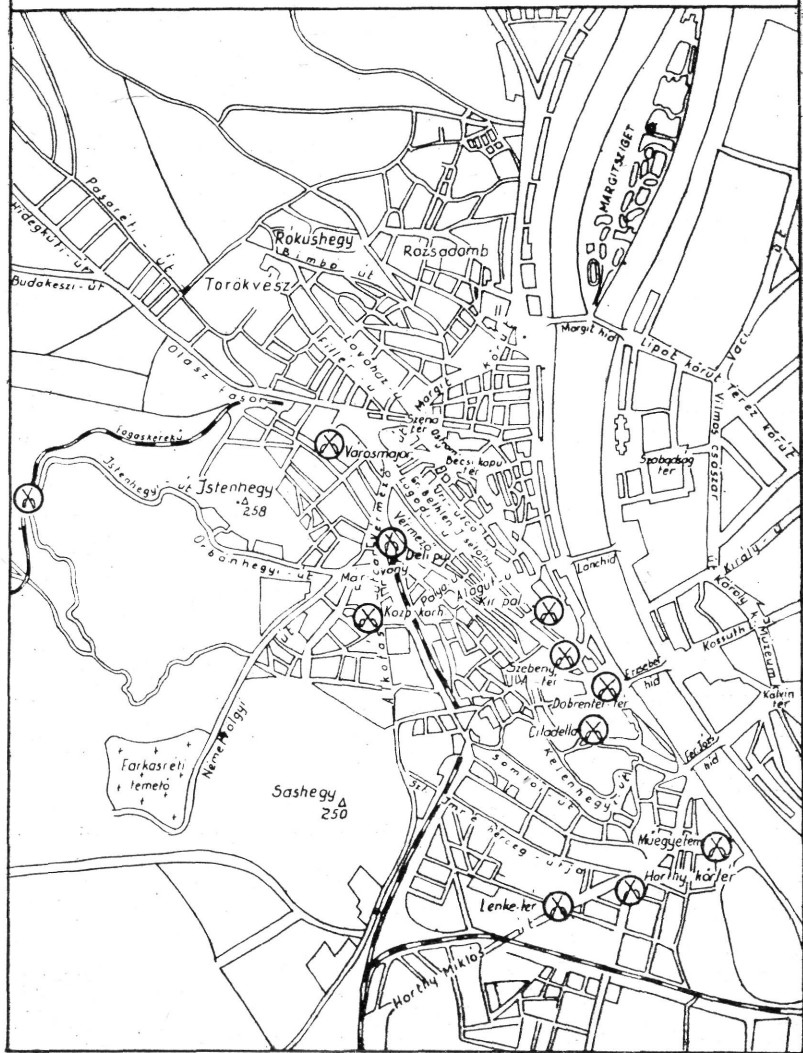
A szovjet hadvezetés terve Budapest harc nélkül való felszabadítására irányult, hogy elkerülje a város rombadöntését és a békés lakosság pusztulását. Evégből előbb Hindy vezérezredesnek, a budapesti magyar csapatok parancsnokának, később Pfeffer-Wildenbruch vezérezredesnek, az összes budapesti erők főparancsnokának ultimátumot küldtek, amelyben méltányos feltételek mellett a főváros harc nélkül való feladására szólították fel őket. A magyar katonai vezetés „önállóságára” jellemző, hogy Hindy vezérezredes, a parlamenten útján hozzá juttatott levelet fel sem merte bontani, lezárva küldte át Pfeffer-Wildenbruchnak.²⁰ A németek pedig, mint ismeretes, a parlamenterek meggyilkolásával feleltek az ultimátumra.

Miután nyilvánvaló volt, hogy a harcot nem lehet elkerülni, a szovjet hadvezetés ismét csak a lakosság érdekében, a felesleges véráldozatok elkerülése céljából, a fasiszta véderők helyzetének meggyengítésére és ezáltal is az ostrom gyors lefolytatására törekedett. Erre egyik kedvező lehetőségként kínálkozott a magyar csapatok leválasztása a német fasiszták oldaláról és bevonásuk a főváros felszabadításáért vívott harcba. E lehetőség két tényező következtében érdemelt figyelmet. Egrészt a szovjet hadvezetés jól ismerte a budapesti gyűrűben levő magyar csapatok helyzetét és hangulatát, ami reális alapot képezett a német fasiszta csapatok elszigeteléséhez és a magyar katonák egy részének a németek ellen fordításához. Másrészt pedig a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 28-án, december 28-án, megüzente a hadat a fasiszta Németországnak, a fegyverszüneti szerződésben pedig kötelezettséget

¹⁹ HL Budai Önkéntes ezred. V. ö. Ősi István, Sólyi Róbert és Sass Lajos visszaemlékezését.

²⁰ Fogságbaesése után történt kihallgatásakor Hindy, a megadási feltételeket tartalmazó levéllel kapcsolatban azzal védekezett, hogy neki Pfeffer Wildenbruch mellett semmi tényleges hatásköre nem volt, csupán teljesítette a tőle kapott parancsokat. Minden felelősséget a németekre hárított és sietett megfedkezni arról, hogy a Szálasi-féle hatalomátvételhez nyújtott aktív segítséggel ő maga mennyire hozzájárult a helyzet ilyen alakulásához s ugyancsak nem beszélt arról sem, hogy saját maga vállalta a szerepét. HL Budai Önkéntes Ezred. Krupicz Ferenc visszaemlékezése. Krupeczer elvtárs mint tolmács vett részt a Budán fogságba esett német—magyar katonai vezetők kihallgatásában.

A magyar önkéntes századok harcainak színhelye Budán.

vállalt, hogy nyolc hadosztállyal bekapcsolódik a háborúba a szövetséges hatalmak oldalán. A magyar önkéntes alakulatok szervezésével tehát a szovjet hadvezetésnek módja nyílt segíteni az Ideiglenes Nemzeti Kormányt a fegyverszüneti szerződésben vállalt kötelezettsége teljesítésében. E két tényezőt figyelembevéve határozta el a szovjet hadvezetés, hogy az önként jelentkező magyar katonákból Budán alakulatokat szervez és lehetővé teszi részvételüket a német fasiszták elleni fegyveres harcban, hogy ily módon gyengítse az ellenség harci szellemét, megrövidítse az ostromot s egyben elősegítse a magyar néphadsereg megszerzését is.

A magyar önkéntes századok szervezését nagyarányú felvilágosító munka előzte meg, ami mint azt az előzőekben vázoltuk, nagyban hozzájárult a magyar katonák valóságra ébredéséhez és terjesztette a felismerést: nem lehetnek tovább a német fasiszták és a nyilasok bűntársai. Az e felismerés hatása alatt átalált katonákból kezdődött meg a magyar önkéntes századok szervezése 1945 január második felében Budán, a Tárogtató utca 17. szám alatti villában, a 3. Ukrán Front egyik hadtestének parancsnokságán. A szervező munkában részt vettek olyan magyar hazafiak is, akik már hosszabb idő óta a Szovjet Hadsereg katonájaként harcoltak hazánk felszabadításáért.²¹

Ezek az elvtársak beszéltek a magyar katonáknak a Szovjet Hadsereg hadicéljairól, a német—magyar fasiszta politika bűnös terveiről, Magyarország demokratikus átalakulásáról és a katonákat foglalkoztató egyéb kérdésekről. Foglalkoztak a magyar hadsereg második világháborús szerepével, a tiszték és katonák felelősségével és feltették a kérdést: osztolni akarnak-e tovább ebben a felelősségben, avagy harcolnak az igazi ellenség ellen s részt vesznek az ország felszabadításában? Elmondták, hogy a Szovjet Hadsereg parancsnoksága segítséget kíván nyújtani a Debrecenben megalakult magyar kormányának hadseregszervező munkájában, ezért lehetővé tette, hogy önként jelentkező magyar katonák önálló alakulatokban, magyar vezetés alatt kivegyék részüket a fasiszmus elleni harcból, a Szovjet Hadsereg oldalán. A jelentkezőket a Vörös János vezéreztredes vezetése alatt szerveződő új magyar hadsereg tagjainak tekintik, a szovjet csapatokkal közösen harcolni kész magyar alakulatok pedig az új magyar hadsereg részeit képezik.²²

²¹ A Budai Önkéntes Ezred volt tagjaitól eddig begyűjtött visszaemlékezések összevetése azt mutatja, hogy négy magyar elvtárs vett részt az önkéntes századok szervezésében. Közülük azonban ezideig csupán egy elvtárs kilétét sikerült felderíteni. Ez az elvtárs Krupicz Ferenc hódmezővásárhelyi lakos, a helybeli Szabó KTSZ. elnöke. Krupicz elvtárs 1944. nyaratól Szabadkán volt katoná, ott állt át a jugoszláv partizánokhoz, majd azok segítségével a Szovjet Hadsereg egyik hadtesténél jelentkezett. Önként vállalta a fasiszták elleni harcot a Szovjet Hadsereg oldalán s mivel több nyelvet beszélt, a hadtest törzsben kapott beosztást. Hadteste részt vett a Duna-Tisza köze felszabadításában, majd december 9-én Ercsinél átkelt a Dunán és bekapcsolódott a Budapest bekerítését célzó hadműveletbe. A bekerítés befejezése után a hadtest egyike volt a főváros felszabadításáért a budai oldalon harcoló szovjet magasabb egységeknek. E hadtest parancsnokságán kezdődött el a magyar önkéntes alakulatok szervezése, melyben Krupicz elvtárs komoly szerepet kapott.

²² Vörös János vezéreztredes 1944. október 15-ig a vezérkar főnöke és egyben az egész magyar hadsereg parancsnoka volt. Átállásának híre — akárcsak dálnoki Miklós Béla vezéreztredes, az 1. hadsereg parancsnokának átállása — nagy vissz-

Az első 2—3 század megalakulását sok vita, beszélgetés előzte meg a katonák között. A demoralizált, fásult többség örült, hogy épségben megúsza a háborút, elege volt a fegyverfogásból, nem akart harcolni tovább, nehogy a háború utolsó időszakában veszítse életét, éppen ezért megelégedett a hadifogsággal. A katonák másik csoportja őszintén, antifasiszta meggyőződésből kész volt vállalni az igazi ellenség elleni fegyveres harcot. Így tehát különböző vélemények alakultak ki és csaptak össze a vitatkozó katonák között. Az antifasiszta meggyőződésű katonák érvek sokaságát felsorakoztatva igyekeztek meggyőzni bajtársaikat a fasizmus elleni fegyveres harcban való részvétel szükségességéről s arról, hogy ez az út az egyetlen becsületes, helyes út.

Nem hiányzott azonban az ellenagitáció sem. A fásultak mellett természetesen voltak kifejezetten ellenséges elemek is, akik helytelenítették a közös harc vállalását és megpróbálták nehezíteni az önkéntes alakulatok létrehozását. Kezdetben különösen a tisztek idegenkedtek a szovjet csapatok oldalán vívott harc gondolatától és ingadoztak a választást előtt. Visszaemlékezve így ír erről Deák László, Az Első Hadosztály című lap 1945. június 27-i számában: „Megalakult a németek ellen harcolni is kész magyarok ötödik százada. Csak az ötödik. Pedig milyen sokan voltunk, amikor átjöttünk és milyen nagyon kevesen lettünk, amikor harcolni hívtak bennünket. Sokan — többen azok közül is, akik velem mentek át — inkább a fogolytáborba választották. Így mondták: »Inkább a fogolytáborba megyek öregem, de nem harcolok. Örülök, hogy kikerültem onnan.«²³

Az előzőekben már ismertettük a Testnevelési Főiskolán települt IV. hadtest anyagi osztályának átvételét a szovjet csapatokhoz. Az átvétel zöme, több mint 150 fő, szakszolgálatos tiszt volt. Mikor felszólították őket, hajlandók-e harcolni a fasiszták ellen, a tisztek közül csupán két zászlós: Radnai Győző és Kőszegi Albert lépett ki a sorból.²³ Pedig ez a csoport nem fogságba esett, hanem a legközelebbi szovjet parancsnoksággal rádióon történt megállapodás után önként állt át! A tisztek ingadozása és húzódozása a fegyveres harctól, a későbbiekben is tapasztalható volt. Február 12-én a fogságba került magyar katonák és tisztek több száz főnyi csoportjának egy szovjet őrnagy tette fel a kérdést: ki vállalja a fasizmus elleni harcot? A katonák és tisztek külön csoportban álltak. A felszólításra a tisztek csoportjából egyedül Garay Béla főhadnagy jelentkezett. A többiekre csak a katonák tömeges jelentkezése volt hatással és akkor kezdtek tolongani Garay körül, hogy őket is vegye be a századába.²⁴

Kezdetben viszont a tisztek ingadozása volt hatással a katonákra és tartott vissza sokukat a jelentkezéstől. Ilyen körülmények között alakult

hangot váltott ki a katonák és tisztek között, akiknek nem kis része éppen a jövőtől való félelem miatt nem mert cselekedni. Az az értesülés, hogy a Debrecenben megalakult kormányknak Miklós Béla az elnöke, Vörös János pedig a honvédelmi minisztere, a jövőt illetően bizonyos fokú megnyugvással töltötte el őket s ennek is szerepe volt abban, hogy beszűntették a harcot és átálltak a szovjet csapatokhoz. A későbbiekben pedig hozzájárult ama elhatározásuk kialakulásához, hogy csatlakoznak a fasizmus elleni fegyveres harchoz és belépnek az önkéntes alakulatokba.

²³ HL. Budai Önkéntes Ezred. Radnai Győző visszaemlékezése.

²⁴ U. o. Ósi István visszaemlékezése.

meg az első néhány század, 1945 január végén. Ezután már könnyebben haladt előre a szervezés. Hatott a példa. Azokon az arcvonalrészekben, amelyekben harcba vetették az önkéntes századokat, tömegével álltak át a magyar katonák, szakaszokban és századokban, tisztjeik vezetésével. Az 1. önkéntes század felszólítására állt át például február 9-én az Avar utca 7/a. szám alatt Novák Ernő főhadnagy parancsnoksága alatt szinte teljes számban egy teljes munkásszázad, amelyből a 12. önkéntes századot szervezték.²⁵ Ugyanaznap pedig a Gellérthegy lábánál esett fogságba a 41. tüzérosztály 3. ütegeinek teljes személyi állománya, akik azután önkéntes századdá alakultak és egy szovjet lövészezred oldalán vettek részt Buda felszabadításában.²⁶

Február elejétől kezdve naponként alakultak a magyar önkéntes századok. Ebben az időben már nemcsak a Tárogató utcában, hanem Budafokon és Kelenvölgyben is folyt szervező munka. A századok létszáma mindig a jelentkezők létszámától függött, egy-egy század kezdetben 3, később 4 szakaszból állt. Akadtak — főleg kezdetben — 30—60 fős szakaszok és 70—80 fős századok. A szabványos századlétszám 183 fő volt. Az esetenkénti tiszthiányon tiszthelyetteseknek szakaszparancsnokokká való kijelölésével segítettek, vagy pedig kevesebb szakaszból állítottak össze egy-egy századot. Valamennyi századot puskával századként szervezték meg s ennek megfelelően puskával, kézigránáttal, géppisztollyal, golyószórával és esetleg géppuskával szerelték fel.

Az önkéntes századokat a hitleristák oldalán maradt magyar alakulatoktól való megkülönböztetésül különféle jelvényekkel látták el. Egyes századok jelvénye a század számával ellátott fehér szalag volt, amit a katonák a balkarjukon viseltek. Más századok piros szalagot s voltak olyanok is, amelyek piros-fehér-zöld szalagot hordtak a sapkájukon és a köpeny hajtókáján. Február 13-a után az önkénteseket egységesen piros szalaggal látták el s attól kezdve azt viselték megkülönböztető jelvényként. Minden katona az illetékes szovjet parancsnokság bélyegzőjével ellátott igazolványt kapott, ezek közül sok két nyelven volt kiállítva.

Mikor egy-egy önkéntes század megszervezése befejeződött, a parancsnokok mellé szovjet összekötő tiszteket jelöltek ki, akik első feladatuként a hűvösvölgyi villákba pihenőre vitték a századokat. A pihenő rá is fért az elcsigázott, kiéhezett és mosdóvizet rég látott magyar katonákra. Állapotukra így emlékszik vissza az egyik szakasz parancsnoka: „Megalakulásunk után a szovjet orvos megvizsgált bennünket és megállapította, hogy testileg-lelkileg ki vagyunk merülve és kellően piszkosak, sőt tetvesek vagyunk. Hát ez valóban így is volt. Jámborul megkérdezte, hogy mikor fürödtünk utoljára. Erre — mikor a tolmács lefordította szavait — kitört a nevetés. Hát hogyne, amikor a mindennapi ivóvizünk beszerzése is nagy gondot okozott. Néhanapján — ha esett a hó — annyi vizet szereztünk, hogy megmosódjunk. Így pihenőt rendeltek el

²⁵ U. o. Novák Ernő visszaemlékezése.

²⁶ U. o. Szegedi Sándor visszaemlékezése.

számunkra fürdőssel és ruhatisztítással, valamint fertőtlenítéssel egybekötve.”²⁷

Tekintettel a katonák ilyen állapotára, teljes mértékben érthető, hogy szinte minden visszaemlékező kiemeli a róluk való gondoskodás sokoldalúságát, az ellátás bőségségét és pontosságát. Azok után, amilyen sorsuk volt a németek mellett, szinte paradicsomi állapotnak érezték új helyzetüket és a változás mutatói máig is erősen élnek emlékezetükben. „Bőségesen ellátott bennünket mindennel egy szovjet katona, akinek a gondjaira voltunk bízva. A velünk való törődésükre jellemző, hogy másnap, mikor reggelizni mentünk, a szovjet szakács tréfásan kijelentette, hogy ilyen csúnya, szőrös embereknek ő nem ad enni, előbb borotválkozzunk meg”²⁸ — írja visszaemlékezésében az egyik önkéntes. „Bőséges és jóízű ebéd után — természetesen bort is kaptunk az ebédhez — meghívást kapott a század a zenedélutánra. Az egyik villa nagy ebédelője volt a zeneterem. A több mint kétórás műsoron a zeneirodalom legszébb műveit hallhattuk, köztük Csajkovszkij számait és Strauss kerincgöket”²⁹ — emlékszik vissza a 2. század egyik szakaszparancsnoka.

De nemcsak a pihenőben volt ilyen bőséges és pontos az ellátás, hanem a harcok idején is. „Ellátásunkról a szovjet parancsnokság igen bőkezűen és nagyon pontosan gondoskodott. Jellemző, hogy az erdő áttésülése idején (a budakeszi erdőről van szó. T. S.) 3—4 óránként fától fáig kúszva hozták utánunk az élelmet. Egy fához tapadva figyeltem előre éppen az egyik alkalommal, amikor közvetlen mögöttem halk neszt hallottam. Megijedtem és villámgyorsan hátrafordultam. Mögöttem feködt egy szovjet katona, aki az ellátást hozta utánunk és éppen egy csomag szívnivalót dugott a zsebembe”³⁰ — emlékszik vissza a róluk való gondoskodásra az egyik önkéntes.

A szovjet katonák és a magyar önkéntesek között a legmelegebb bajtársi viszony alakult ki. A szovjet parancsnokság nagyra értékelte, hogy magyar tisztek és katonák önként vállalták a fasizmus elleni fegyveres harcot és megbecsülésének számtalan tanújelét nyilvánította az önkéntesek iránt. „Az volt az érzésem, hogy valami oknál fogva talán kivételeznek veünk — írja az egyik visszaemlékező. — De a szeretetnek és megbecsülésnek olyan őszinte megnyilvánulását láttam irántunk ez alatt a két nap alatt a divízió parancsnokság, ami kizár minden alakoskodást vagy hátsó gondolatok feltételezését. Azokat a katonákat, akiket a szövetségesük a háború folyamán nap mint nap oldalba rugdosott, a volt ellenség saját bajtársainak ismerte el és igaz barátként kezelte. Ilyen fogadtatásra nem számítottunk.”³¹

A szovjet katonák örömmel fogadták a magyar önkéntes századok megalakulásának hírét, amit a fasizmus elleni felszabadító harcuk eredményének tekintettek. A magyar katonákat igaz bajtársként becsülték és szeretetük minden jelével elhalmozták őket. „A szovjet elvtársak csaknem tenyerükön hordtak bennünket. Azt sem tudták, mivel járja-

27 HL Budai Önkéntes Ezred. Bakó Bertalan visszaemlékezése.

28 U. o. Szlavkovszky Mihály visszaemlékezése.

29 U. o. Kalászi György visszaemlékezése.

30 U. o. Ósi István visszaemlékezése.

31 U. o. Kalászi György visszaemlékezése.

nak kedvünkbe, mindennel elláttak bennünket, szinte a kívánságainkat lesték. Ha a szovjet harcosok egy önkéntes magyar katonát megláttak, körülfogták, ölelgették, ajándékokkal halmozták el. Mi, magyarok így kezdtük megismerni a rengeteg korábbi hazugság és rémhír után a szovjet emberek igazi valóját. Bizony, nagyon csodáltuk és bámultuk őket, amikor megismertük gondolkodásukat, lelkivilágukat. Soha nem hittük volna, hogy lehetséges ilyen fokú bajtársiasság, hiszen alig néhány napja még ellenségként álltunk velük szemben és harcoltunk ellenük. Budakeszin és Kelenvölgyben értettük meg, hogy testvérekké fogadtak bennünket a közös harcban” — írja visszaemlékezésében Ősi István, az egyik magyar önkéntes század volt katonája.

Február 10-ig a magyar önkéntes alakulatok önálló századonként, attól kezdve pedig 12-ig összevonva, zászlóaljanként tartoztak egy-egy szovjet egység kötelékébe. Február 12-e jelentős dátum az önkéntes alakulatok történetében, ekkor alakultak ezredé.

A Budai Önkéntes Ezred megalakulása annak következtében vált lehetővé, hogy a jelenlegi Móricz Zsigmond körtér (volt Horthy Miklós körtér) felszabadulásakor, 1945. február 11-én, Variházy Oszkár alezredes vezetésével átállt kb. 1000—1200 magyar katona és tiszt jelentkezett a fasiszmus elleni harcra. Ezek a katonák és tisztek a IV. hadtest töredék-alakulataihoz tartoztak, akiket Variházy alezredes saját elhatározásából tervszerűen összegyűjtött és a jelenlegi Bartók Béla út (volt Horthy Miklós út) elején levő házakban, valamint az Orlay utcában szállásolt el, hogy kivonja azokat a németek irányítása és ellenőrzése alól.

Variházy Oszkár alezredessel a háborús tapasztalatok fokozatosan megértették a német fasiszták oldalán vívott háború bűnös voltát és az ellene való cselekvés szükségességét. A nyilas hatalomátvétel után, a 10. hadosztálynál szervezett személygyűjtő törzs parancsnoki beosztását felhasználva, szabad mozgást biztosító igazolvánnyal látott el antifasiszta meggyőződésük és tevékenységük miatt üldözött személyeket, mikor pedig megbízták a 6. gyalogezred parancsnokságával, megszervezte az említett alakulatok összevonását és átállítását. Tudta, hogy a katonákra biztosan számíthat, jól ismerte azok háborúellenes hangulatát, valamint a fasiszta megszállók és nyilasok elleni gyűlöletét. Erre alapozva fogott terve kivitelezéséhez. Sokat beszélgetett tisztjeivel, felhasználva saját front-tapasztalatait, apellálva az országban történetekre, hogy megértesse velük a németek melletti további kitartás teljes értelmetlenségét és bűnösségét. E beszélgetések komoly hatást gyakoroltak a tisztek gondolkodására és hozzájárultak, hogy egyöntetűen megtagadják a február 10-én kapott német parancsot, amely a Várba való visszavonulást rendelte el. Az ezreparancsnokság a Bartók Béla út 11., az alakulatok pedig a 14—18. sz. házakban, valamint az Orlay utca 4. sz. alatt helyezkedtek el.³²

Variházy alezredes a Várba való visszavonulást elrendelő parancs megtagadása után közölte tisztjeivel, hogy bevárják a Körtér felé előnyomulóban levő szovjet csapatokat és átállnak. Ennek megfelelően egy helyre gyűjtötte a fegyvereket és elrendelte, hogy az őrség figyelje a

³² Variházy Oszkár önéletrajzából. A Variházy-család tulajdonában.

szovjet csapatok megjelenését. A Körtérért február 11-én hajnal óta folyt a harc a szovjet és a német csapatok között. A szovjet csapatok délután 2 és 3 óra között végeztek a Körtér megtisztításával és elérték a Variházy alezredes parancsnoksága alatt álló alakulatok szálláskörletét. A parancsnokságra érkező szovjet tiszt és Variházy megbeszélése után a magyar katonák összegyűltek az utcán, hogy Budafokra induljanak. Az egyik utcasarokról a hitleristák golyószórával erős tüzet zúdítottak rájuk bosszúból, hogy átállásukat megzavarják. Az egyik szovjet harcos gyorsan visszasaríította a magyar katonákat a kapuk alá, majd felvette a fűzharcot és elhallgattatta az ellenséges golyószórót.³³

Másnap, 1945. február 12-én, Budafokon megalakult a Budai Önkéntes Ezred. Variházy alezredes és katonái a szovjet parancsnokság kérésére vállalták a fasizmus elleni fegyveres harcot. Variházyt tájékoztatták, hogy már harcolnak magyar alakulatok a Szovjet Hadsereg oldalán s azok összevonásával, valamint a most jelentkezőkből önkéntes ezredet állítanak fel. A rendelkezésre álló önkéntesekből lényegében a 6. gyalogezredet szervezték újjá, az ezred összes közvetlen alakulataival együtt. Az ezred parancsnokságára Variházy alezredest kérték fel, aki a megiszteltetést elfogadta és arra egész tevékenységével méltónak bizonyult. Mind a vele együttműködő szovjet parancsnokok, mind pedig saját katonái szerették és nagyrabecsülték őt, amit egyenes jellemével, gondosságával, lelkiismeretességével és a fasizmus elleni harc szervezése terén tanúsított fáradhatatlan munkásságával érdemelt ki.

A Budai Önkéntes Ezred, amely most már valamennyi magyar önkéntes alakulatot magában egyesített, végleges szervezete szerint öt zászlóaljból állt. Létszámára vonatkozóan ez ideig nincsenek pontos adataink. Variházy alezredes visszaemlékezése szerint³⁴ az ezred összlétszáma kb. 2500 főt tett ki, a rendelkezésünkre álló ezrednévsorban pedig — amely azonban már a harcok befejezése után készült, tehát a hősi halottak névsorát nem tartalmazza — 1913 fő szerepel.³⁵ Ha figyelembe vesszük, hogy csupán a Vár körüli harcokban 160 magyar önkéntes áldozta életét,³⁶ az összes veszteséget pedig mintegy 600 főre becsülik,³⁷ akkor a 2500 fős létszámmegjelölést megközelítő pontosságú adatként fogadhatjuk el. Ugyancsak nem rendelkezünk pontos adatokkal az ezredet alkotó századok mennyiségére, azok megalakulásának időpontjaira és számozására vonatkozóan sem.

Az eddigi kutatások eredményeként 20 századparancsnok nevét ismerjük, tehát az önkéntes ezred legkevesebb 20 századból tevődött össze és tekintettel arra, hogy a zászlóaljakat négy-négy századból szervezték,

³³ HL Budai Önkéntes Ezred. Balogh Ferenc visszaemlékezése.

³⁴ Magnetofon szalagon a Variházy-család tulajdonában.

³⁵ Az ezrednévsor szerint a létszám a következőképpen oszlik meg: törzsosztály 32 fő, I. z. 361 fő, II. z. 460 fő, III. z. 381 fő, IV. z. 334 fő, V. z. 345 fő = 1913 fő.

³⁶ Ennyi hősi halottról emlékezett meg Variházy Oszkár vezérőrnagy, az I. hadosztály parancsnoka az I. önálló lövészászlóalj eskütételi és zászlóátadási ünnepségén, 1948. május 23-án tartott beszédében. A beszéd szövege a Variházy-család tulajdonában. Ugyanez az adat szerepel Budától Toináig című cikkében, mely a Honvéd 1946. évi 1. számában jelent meg.

³⁷ A tudomásunk szerint egyetlen erre vonatkozó adat a Partizánbarátok Szövetségének kiadásában havonként megjelenő A Tett című lap 1946. évi márciusi számában szerző megjelölése nélkül közölt cikkben található.

az ezred végleges szervezete a harcok befejezése után pontosan 20 századra tagozódott. Ez azonban nem jelent annyit, hogy csak 20 század alakult meg a kb. három hétig tartó szervezőmunka során. Krupiczner Ferenc elvtárs arról ír visszaemlékezésében, hogy január vége és február 13-a között közreműködésével a Tárogató utcában 12 önkéntes század alakult meg s ugyanennyire tehető a Budafokon és Kelenvölgyben megalakult századok száma is. Mint már említettük, az egyes századok létszáma meglehetősen eltért egymástól. Kezdetben, ha a lehetőség engedte, 25 fős szakaszok létrehozására törekedtek s négy szakasz alkotott egy századot, amely így a törzsszel és a parancsnokokkal együtt 116 főt számlált. Ettől azonban gyakran voltak kénytelenek eltérni s nem voltak ritkák a 60—80 fős századok sem, csupán a szervezési időszak legvégén megalakult egy-két század állt szabványosan 183 főből. Mindezt egybevetve az ezred megközelítően pontos összlétszámaként elfogadható 2500-as számmal, valószínű, hogy a megalakult századok száma legalább 24-re tehető.

Eddigi kutatásaink azt bizonyítják, hogy az egyes századokat nem folytatólagosan száohták. Adataink szerint február 6-án megalakult két olyan század, amelynek katonái 1-es és 2-es számmal ellátott karszalagot viseltek. Másnap már a 9. század alakult meg, 9-én pedig, a Testnevelési Főiskolán átállt magyarokból szerveztek 1-es és 2-es számú századot, valamint egy másik csoportból az 5. századot, ezek megkülönböztető jelzéseként vörös szalagot viseltek a sapkájukon és a köpeny hajtókáján. Novák Ernő visszaemlékezései szerint február 10-én szervezték meg a többi között a 12. századot, ugyanakkor pedig a február 12-én megalakult századok egyike a 4-es számot viselte.

Az önkéntes századok, a katonáknak kiadott és eddig ismert igazolványok szerint, a Pf. 09276., Pf. 33006., Pf. 17206., Pf. 41431., Pf. 61231., Pf. 48910., Pf. 74142., Pf. 78092. és Pf. 24122. számú szovjet alakulatok kötelékében alakultak meg és vettek részt a harcokban egészen az ezreddei történet összevonásukig.

*

A magyar önkéntes századok — legutolsóként megalakult néhány század kivételével — sorra bekapcsolódtak a Buda felszabadításáért vívott harcokba.

A fasiszta német csapatok 1945 február elején még nagyon bíztak Hitler ígéréteiben, aki ismételt üzeneteiben a felmentő csapatok napokon belüli megérkezését helyezte kilátásba és a végsőkig való kitartásra adott parancsokat. A hitlerista védőereg Budán e parancsok teljesítéséhez komoly előnyök birtokában volt. A városrész természeti adottságai, telepviszonyai igen kedvezőek voltak egy erős, jól megszervezett védelmi rendszer kiépítéséhez. Több uralgó magaslat biztosította a környező terep tűz alatt tartásának lehetőségét s a vastagfalú építmények — különösen a sarkházak — mindmegannyi erődöt képeztek. Szinte minden házat, de különösen az épülettömböket önálló s ugyanakkor egymással összeköttetésben levő támponttá építették ki és ezeket tűzfegyverekkel alaposan megerősítették.

Erre a kitűnő védelmi rendszerre támaszkodva, az ellenség kemény ellenállást fejtett ki s minden egyes épületet a pincétől a padlásig igen szívósan védett. Minden házat külön-külön kellett megostromolni és megtisztítani a fasisztáktól s e házakon keresztülhatolva, lépésről lépésre küzdöttek magukat előre a felszabadító csapatok.

E kemény küzdelem során, a Déli-pályaudvarért vívott harcokban estek át a tűzkeresztségen az elsőként megalakult magyar önkéntes századok. A Déli-pályaudvar fontos helyet foglalt el a német védelemben: a Vérmező és a Vár biztosítása volt a feladata. A Vérmező az utánpótlást szállító német repülőgépek egyetlen leszállóhelyét képezte, a Várban pedig a Budát védő csapatok parancsnoksága rendezkedett be. Fontossága miatt a fasiszták a Déli-pályaudvart a végsőig tartani igyekeztek s éppen ezért a megközelítési utakat és a pályaudvar területét elszántan védték.

A szovjet hadvezetés Budán is a helység-harcok kipróbált taktikáját alkalmazta. A támadás végrehajtására század és szakasz erejű rohamcsoportokat alkalmazott, amelyek konkrét célok birtokbavételéért harcoltak. Minden szakasznak és századnak megjelölték, mely objektumot kell elfoglalnia, illetőleg, mely utcát kell megtisztítania. A sikeres végrehajtás után jelölték ki a szakasz, illetőleg a század új feladatát.

A Déli-pályaudvar birtokáért egy hétig folytak az igen heves és sok véráldozatot követelő harcok, amelyekben több magyar önkéntes század vett részt. Az egyik század a MOM-tól indulva, a Böszörményi úton, háztól házig nyomult előre. Volt olyan épület, amelynek ostromával és teljes megtisztításával egy egész nap is eltelt és szinte minden épület elfoglalása áldozatokat követelt a harcosok közül. Különösen kemény diónak bizonyult a Királyhágó utcai kórház elfoglalása, amelyet az ellenség támpontszerűen kiépített és körvédelemre rendezett be. Az összes gyalogsági fegyverek veszett tüzeben rohamozták a magyar önkéntesek. Elszánt akarat feszült bennük: fizetni akartak a rengeteg szegényért és gyalázatért. Hiába volt a fasiszta védők minden igyekezete, rohamuk lendületét nem tudták megtörni. A hősi küzdelem meghozta gyümölcsét, a kórház épülete a felszabadítók kezére jutott. A harcosok a hősiesség szebbnél szebb példáit tanúsították. A századhoz vezényelt szovjet összekötő tiszt zsebórával ajándékozta meg az egyik önkéntest, aki a kőkerítésen át behatolt a kórház déli oldalán tüzelőállásban levő német páncéltörő ágyúhoz és rajtaütésével megkönnyítette annak birtokbavételét.³⁸

Az ellenség lépésről lépésre vonult vissza a Déli-pályaudvar irányába. A magyar önkéntes század szibériai lövészekkel és román harcosokkal együtt egyik épületet a másik után tisztította meg és egyre közeledett célja felé. Harcostársaik bátorságukért és hősiességükért nagyon megbecsülték a fasizmus elleni szabadságharc magyar önkénteseit, kikkel összeforrottak a közös harcban és igazi fegyverbarátság fűzte egybe őket. Többnapos véres és kemény küzdelem után, amelynek során a század a felére apadt, végre elérték a pályaudvar rakodóját. Az ezután

³⁸ HL Budai Önkéntes Ezred. Lőrincz Dezső visszaemlékezése.

következő harcok semmivel sem folytak kedvezőbb körülmények között, mint az idáig vezető úton. Nappal szinte teljesen lehetetlen volt a támadást folytatni, mert a fasiszták kítűnő támpontjaikból tűz alatt tartották az egész terepet. Rendszerint éjjel, két rakéta jelzésére indult meg a roham, a keményen védekező ellenség ellen. A végző rohamban az egy hét óta szünet nélkül harcoló magyar század már nem vett részt. A szovjet parancsnokság méltányolta az eddig nyújtott nagyszerű teljesítményt, hátravonta és a hűvösvölgyi villákban pihentette ki a felére fogyott önkéntesekkel a hősi harc fáradalmait.³⁹

A Déli-pályaudvarért vívott harcokban részt vevő magyar századok között ott volt a 9. magyar önkéntes század is, amely a Márvány utca, Alkotás utca és Kosciuskó utca által határolt területen haladt célja felé. A század február 9-ére virradóra kapta meg a támadási parancsot és kezdett feladata végrehajtásához. Az egyes épülettömbök elfoglalását szakaszonként szervezték meg és végezték el. A szovjet lövegek közvetlen irányzással lőtték a pályaudvar területét, a szakaszok harcát pedig aknavetőik tűzével támogatták.

Az Alkotás utcában tevékenykedő szakasz a 18-as számú és vele szomszédos házakba benyomulva lépett harcba. A harcosok puskával, géppisztollyal, kézigránáttal és golyószórával küzdötték magukat előre. Az épületek megtisztítása során egy olyan házba jutottak, amelynek hátsó fala a pályaudvar felé nézett. Az épületeket megtisztították az ellenségtől, majd átrobbantották a pincét, hogy tüzelőállást tudjanak elfoglalni a pályaudvar irányában. A németek szívósan védekeztek s minden támponthez makacsul ragaszkodtak, szobáról szobára kellett kifüstölni őket. Az önkéntes szakasz vesztesége eddigi előnyomulása során 1 hősi halott, 3 súlyosabb és 5 könnyebb sebesült volt.

Még nehezebb dolga volt a Márvány utca megtisztításában részt vevő szakasznak, mely 14 hősi halottal áldozott feladata teljesítése közben. Az ellenség szívós ellenállása azonban csak ideig-óráig késleltette a pályaudvar elérését, megakadályozni nem sikerült. Valamennyi magyar század kitartóan verekedte magát előre, míg végül elérkezett a döntő roham pillanata.

A 9. század nagyhatású tüzérségi előkészítés után a vasúti lakónházak ellen intézett rohamot. A hitleristák az utolsó percig kétségbeesett vakmerőséggel védekeztek s az elbarikádózott ablakokból erős tüzet zúdítottak a lendületesen támadó magyar önkéntesekre. Sorsukat azonban nem kerülhették el, a roham elsöpörte őket s legtöbbjük elpusztult a harcok során. Életét csak az a 62 német mentette meg, aki a reménytelen helyzet láttán megadta magát. Hasonló eredménnyel járt a szovjet csapatok oldalán harcoló többi magyar század támadása is. Február 9-én befejeződött a Déli-pályaudvar elfoglalása és teljes megtisztítása s egy fontos objektum kiesésével tovább lazult az ellenséges védelem. A magyar önkéntesek nagy áldozatokat hoztak e szép győzelemért. Csupán a 9. század 23 hősi halottat, 31 sebesültet és 4 eltűntet veszített az egy-

³⁹ U. o.

napos harc során.⁴⁰ A század harcosai valamennyi magyar önkéntessel együtt hősi helytállásukért méltán érdemelték ki a szovjet parancsnokság dicséretét.

A Déli-pályaudvar birtokbavétele után egy magyar század szovjet csapatokkal együtt a Pálya utcát tisztította meg és a Vérmező irányában nyomult előre. A század egyik szakasza a pályaudvar pincéjében éjjelezett és virradatkor indult támadásra. A katonák a raktárépület háta mögött, a kerítésen vágott lyukon jöttek ki a pincéből és kúsza jutottak át a szemben levő ház kapuja alá. A ház emeletét a németek tartották megszállva, akik szakadatlan tüzeléssel igyekeztek megakadályozni a magyar önkéntesek előremozgását. A rövid távolság megtétele közben 5 magyar katona kapott könnyebb-súlyosabb sebet. A ház kapuja alatt már szovjet harcosok várták támadásra készen az önkénteseket.

Egy szovjet utász lyukat vágott a falba s máris repültek a kézi-gránátok, megindult az ostrom a ház ellen. Előbb a ház jobbszárnyát tisztították meg és emeletről emeletre, az egyik szobából a másik után szorították ki az ellenséget. A baloldalra vezető kis folyosót a hitleristák tűz alatt tartották, úgy igyekeztek biztosítani az épület másik szárnyának kézbentartását. A lépcsőházban elhelyezkedett magyar géppuskás tüztámogatásával az önkéntesek mégis bejutottak az épület balszárnyán levő egyik találatot kapott szobába és folytatták az ostromot.

Ez idő alatt a szomszéd házba is behatoltak a magyar katonák, kik közül hárman az udvaron kiabálva érdeklődtek, hogyan juthatnának át. A kiabálásukra felfigyelő németek puskagránáttal közéjük lőttek, amittől két magyar katona halálos sebet kapott. A segítségükre siető két bajtársuk a németek tüzeiben szintén életét vesztette.⁴¹

A véres küzdelem egészen az esti sötétség beálltaig szünet nélkül tartott, miközben az egyik ház a másik után került a felszabadítók kezére. Már esteledett, mikor a szakasz az egyik megtisztított házból kijőve egy szovjet rohamcsoporttal találkozott, amely a szemben levő épület ostromához készülődött. Az épület ostroma azért okozott gondot, mert annak pincéjében nagyon sok civil, gyermekek, nők, öregek húzódtak meg, kiknek életét a szovjet harcosok minden körülmények között kímélni akarták. A ház előtt rengeteg német páncélöklől volt felhalmozva, s az egyik magyar utász vállalkozott, hogy azok segítségével a pincében tartózkodók veszélyeztetése nélkül részt nyit a házon. Hozzá is fogott, mikor megjelent a szovjet összekötő tiszt egy lángszórós katonával és megoldotta a helyzetet. Felment a megtisztított épület legfelső emeletére és lángszóróval végigpásztáztatta a kérdéses ház összes ablakait. Beavatkozásának azonnal meg is lett az eredménye: az ellenség sietve kiürítette az épületet és a szomszédba húzódott át.

Az éjszaka csendben, pihenővel telt el, a kiállított örök azonban éberren figyelték, mely irányban mozognak a visszavonuló németek. Másnap hasonló körülmények között, a házakon áthatolva folytatódott az utca megtisztítása.

⁴⁰ Lásd az Első Hadosztály 1946. évi augusztus 1-i számában megjelent, Harcoltunk Budaért... című cikket.

⁴¹ Lásd Szlavkovszky Mihály visszaemlékezését. HL Budai Önkéntes Ezred.

A németek az egyik házban élelmiszerraktárt rendeztek be, amit visszavonulásuk során már nem volt módjuk kiüríteni vagy elpusztítani s érintetlenül került az önkéntesek kezére. A hosszú hetek óta nélkü-löző lakók leírhatatlan örömmel fogadták a vörös szalagos magyar ka-tonákat, akik gyorsan megszervezték a raktárban tárolt élelem kiosz-tását.⁴²

A szakasz harcosai kis csoportokra oszolva az Alagút felé nyomul-tak, hogy részt vegyenek annak ostromában. Leküzdve a makacsul vé-dekező ellenség ellenállását, egészen megközelítették céljukat, de köz-reműködésükre már nem volt szükség. Az előttük odaérkező csapatok megbirkóztak a feladattal: az Alagútba zárkózott fasiszták megadták magukat.

A század többi szakaszai is derekasan küzdöttek a Pálya utcában. A magyar önkénteseknek módjukban volt megcsodálni szovjet összekötő tisztjük bátorságát, aki egy pisztollyal és egy sétabottal felfegyverkezve, a legsűrűbb ellenséges tűzben irányította az ostromot. Az előrejutást erősen akadályozta egy fasiszta géppuskafészek, amely az utca szemben levő oldalán az egyik ház első emeletéről tartotta tűz alatt a terepet. Két szovjet és két magyar katona parancsot kapott, hogy hatoljon el a házig és kézigránát összdobással némítsa el az ellenséges géppuska-fészeket. Egy szovjet katona ugrott ki elsőnek a fedezékből, de alig haladt néhány métert, lövéstől találva hanyatlott a földre. Várnagy Antal raj-parancsnok kiugrott a sebesülthöz, de akkor már a szovjet főhadnagy is ott termett s ketten, közös erővel vitték védett helyre a tüdőlövést szenvedett szovjet katonát.⁴³

A fasiszta géppuskafészek nem sokáig zavarhatta az előnyomulást. Néhány kézigránát örökre elhallgattatta és máris szabad volt az út to-vább a kitűzött cél felé.

Február 9-e és 12-e között több magyar század — köztük a 3. század — a Bartók Béla út, Kosztolányi tér, Körtér, Gellérthegy és a Tabán felszabadításáért vívott harcokban vett részt.

Radnai Győző százada február 9-én délután lépett harcba és a környező utcák megtisztítása közben Martinov őrnagy zászlóaljával együtt a Kosztolányi tér felé nyomuit előre. Innen indultak tovább más-nap a Műegyetem és a Citadella ellen.

A Gellérthegy ellen rohamozó magyar századok között volt a 2. század is, amelynek harcosai fehér karszalagot viseltek. A század febr-uár 10-én reggel indította meg támadását a Késmárki utca irányában és egésznapos harc után ért el a Somlói útig. Hajnalban kapták meg az újabb parancsot a harcosok, amely a Somlói út és a Kelenhegyi út között elterülő parcellák megtisztítását jelölte meg számukra feladatként.

Az előnyomulás igen nehéz és kedvezőtlen körülmények között tör-tént. Az ellenség a villákat felhasználva, támpontszerű védelmet épített ki és e villák hátsó oldalán húzódott vissza a feljebb fekvő épületekbe, mikor már egy-egy támpontot nem tudott tovább a kezében tartani. Ilyen körülmények erősen lecsökkentették a támadás ütemét, mert a

⁴² U. o.

⁴³ U. o. Várnagy Antal visszaemlékezése.

közbeeső épületek minden zugát át kellett kutatni, hiszen a támadók sosem lehettek biztonságban afelől, hogy néhány házzal lejjebb nem rejtőzöik-e még egy ellenséges góc.

A század sorra leküzdve az útjában álló akadályokat, a Kelenhegyi utcán, a Minerva utcán, a Rezeda úton, a Pipacs utcában és a Gyopár utcában haladt a Gellért-szálló, egy szakasz pedig a Citadella felé. Mint az előzőekben arról már szó volt, a szállóból elhelyezkedett magyar alakulatok az események hatása alatt az átállás mellett döntöttek: lefegyverezték az ott levő nyilasokat és németeket és fehér zászlóval varták a szovjet csapatokat. Nagy volt a szállóból kijövő katonák meglepetése és öröme, mikor a szovjet katonák között látták magyar egyenruhás, vörös szalagos és fehér karszalagos bajtársaikat. Az önkéntesek beszéltek fogságba került bajtársaikkal s elmondták nekik, hogy ők a debreceni kormány katonái, akik önként jelentkeztek harcolni a német és magyar fasiszták ellen, az ország felszabadításáért a Szovjet Hadsereg oldalán. Ez a beszélgetés sok magyar katonában szilárdította meg azt a korábbi elhatározást, hogy bekapcsolódik az igazi ellenség elleni harcba.

A 2. önkéntes század Citadella felé nyomuló szakasza már csak szórványos ellenállásba ütközött. A hitleristák látták, hogy tarthatatlan a helyzet s egy részük kisebb tüzharc után menekülni igyekezett, más részük pedig ellenállás nélkül megadta magát. A szakasz az esti órákban érte el a Citadellát, amit akkorra már megtisztítottak a Hegyaljai út felől és más irányból támadó szovjet és magyar alakulatok.

Másnap a 2. század a Vár és a Duna között fekvő terület megtisztítását kapta feladatul és végezte el.⁴⁴

Csaknem valamennyi magyar önkéntes század hosszabb-rövidebb ideig meghatározott feladattal részt vett a német kitörési kísérlet felszámolásában. A kitörést Pfeffer Wildenbruch vezérezredes, a fasiszta védőcsapatok parancsnoka, a Hitler által többször megígért felmentő csapatok közeledésében bizakodva határozta el, miután látta, hogy a Várat nem tudja tovább tartani. A kitörésbe a még harcképesnek ítélt magyar csapatokat is be akarta vonni, ezért küldött parancsokat február 8-a és 10-e között azok Várba való visszavonulására. Ennek a parancsnak azonban — mint arról az előzőekben már szó volt — a magyar csapatok nem tettek eleget, csupán néhány alakulat tisztjeinek egy része vonult fel a Várba, néhány katonával. A kitörésben aztán ezek sem vettek részt s csak a Budán rekedt magyar katonai felső vezetés követte Pfeffer Wildenbruchot.

Február 11-én este mintegy 40 ezer német katona gyülekezett a Mária téren és várta a parancsot. A katonák csak kézi lőfegyvert és kézi gránátot vihettek magukkal, minden egyéb fegyvert és felszerelést ott hagytak, mert Pfeffer Wildenbruch arra számított, hogy amennyiben a kitörés sikerül, kora reggel már egyesül a felmentő csapatokkal. A kitörés menetvonalát az Östrom utcán át a Malinovszkij fasoron, a Vörös Hadsereg útján és a Pasaréti úton keresztül, tehát három irányban

⁴⁴ U. o. Kalászi György visszaemlékezése.

határozták meg, gyülekező a gyűrű áttörése után az erdőkben. A kitörést századonként szervezték meg. A századok sűrű sorokba rendeződve, futólépésben indultak meg este fél kilenckor, 10 percenként követve egymást. Csupán Pfeffer Wildenbruch és kíséretének, valamint a magyar katonai vezetőknek jutott néhány páncélgépköci.

A szovjet parancsnokság a kitörési kísérlet felszámolására minden rendelkezésére álló erőt mozgósított. Nemcsak a csapatok, hanem a szakaszolatosok, a törzsek és parancsnokságok is fegyvert fogtak. A kitörési pontokra percek alatt sorozatvetők és lövegek tüze irányult, a kitörő fasisztákat pedig az út egyik oldalán állást foglaló szovjet harcosok sortüze fogadta. A németek az út közepén zárt tömegben rohantak előre, az út egyik oldalán tüzelőállást elfoglalva nem volt nehéz nagy pusztítást végezni közöttük. Két-három kilométeres rohanás után egy-egy kitörő századból csak néhány fő maradt és jutott tovább. Ezek a házakban meghúzódva és az erdőkben bujkálva próbáltak megmenekülni, de sorsukat nem kerülhették el. Reggelre a kitörési kísérlet felszámolása befejeződött. Az utcákat hullák tömege borította, Pfeffer Wildenbruch merész számítása véres kudarcba fulladt. Hindy Iván vezérezredes és társai sem jutottak messzire, a volt Bólyai Akadémia épületében kerültek a szovjet csapatok fogságába. Pfeffer Wildenbruch, miután látta, hogy terve nem sikerült, a Vár föld alatti folyosóin át próbált menekülni, majd rendfokozat nélküli egyenruhában egy szennycsatornába bújt, onnan húzták elő a szovjet harcosok.⁴⁵

A február 11-én éjjel riasztott magyar századok becsülettel helytálltak kijelölt posztjukon és magatartásukkal a szovjet parancsnokság legteljesebb elismerését érdemelték ki.

Másnap, február 12-én, a Budai Önkéntes Ezred megalakulásának napján, az önkéntes századok most már ezred kötelékben a Vár ellen indultak.⁴⁶ Az ezred alakulatai a Bécsi kapun és a Lógodi utcán át hatoltak be a Vár területére és 160 hősi halottjuk⁴⁷ kiömlő vérével szereztek meg a jogot, hogy a Szovjet Hadsereg lobogója mellett a felszabadított Vár ormán magyar zászlót lengessen a szél.

A Budai Önkéntes Ezredet szovjet magasabb parancsnokok több ízben megszemlélték és dicséretben részesítették. Minden esetben elismeréssel nyilatkoztak a katonák fegyelmettségéről és a harcokban tanúsított bátorságáról. A Várban, a Kapisztrán téren tartott egyik szemle alkalmával Variházy Oszkár ezredparancsnok intézett beszédet a katonákhoz, amit viaszlemezre vettek és a későbbiekben felhasználtak a még németek mellett harcoló magyar katonák között végzett felvilágosító munka során.⁴⁸

A szovjet parancsnokság a kitörési kísérlet felszámolása után megszervezte a kitörés sávjának és a környező erdőknek módszeres átfésü-

⁴⁵ A kitörési kísérlet felszámolásával Szmirnov szovjet haditudósító foglalkozik Harchan Budapestért című könyvében. Új Magyar Kiadó, Bp. 1955. Lásd még Krupicz Ferenc visszaemlékezését. HL Budai Önkéntes Ezred.

⁴⁶ Lásd HL HM. Eln. 28287/eln. szú./1945. szám. Variházy Oszkár alez. jelentése. U. o. Budai Önkéntes Ezred. Várnagy Antal és Radnai Győző visszaemlékezése.

⁴⁷ Lásd a 36. sz. jegyzetet. Variházy Oszkár visszaemlékezése szerint a hősi halottakat a Vérmezőn temették közös sírba.

⁴⁸ Variházy Oszkár visszaemlékezése. A Variházy-család tulajdonában.

lését, a bújkáló fasiszták összeszedését. Február 13-a és 16-a között ebben a nagyszabású akcióban vettek részt a magyar önkéntes századok.

A tisztogatási akciót körültekintő alapossggal szervezték meg és hajtották végre. A szovjet és magyar századok rajlánc alakzatban, többször egymás után, hézagmentesen fésülték át a terepet. Fától fáig, épülettől épületig haladtak előre.

A magyar századok egészen Pilisvörösvárig, illetőleg Tinnyéig jutottak el s közben — több esetben tűzharc árán — rengeteg német katonát szedtek össze. Az akció alapossggára jellemző, hogy az egyik magyar század egy teljes napon át fésülte a Nagykovácsi hegyet, mert tudomása volt, hogy magasrangú német tisztek ott bújkálva igyekeznek átszivárogni a szovjet gyűrűn. A 8 német tisztet egy épületben találták meg és ejtették foglyul.⁴⁹

A 12. önkéntes század február 12-én este parancsot kapott, hogy vonuljon a Moszkva tér és a Retek utca sarkán levő állásba és ott, valamint a Retek utca elején a házakban elhelyezkedve készüljön fel esetleges ellenséges harcokcsitámadás elhárítására. A századnak a Retek utca túlsó oldalán tüzelőállást foglaló szovjet századdal kellett együttműködnie, mely két páncéltörőágyúval rendelkezett. Miközben a 12. század a váltást hajtotta végre, a Széna tér felől mozgó német katonákra hívták fel Novák Ernő főhadnagy, századparancsnok figyelmét. Erre a századparancsnok emberei nagyobb részét az eredeti feladat végrehajtása érdekében a Retek utca elején levő két házban helyezte el, hogy az emeleti ablakokban tüzelőállást elfoglalva legyenek készenlétben, egy kisebb csoporttal pedig tüzet nyitott a mozgó németekre. Az ezután végrehajtott parancsnoki felderítés eredményeként Novák főhadnagynak az volt a feltételezése, hogy a környéken tömegével elbújt németek a sötétséget kihasználva próbálnak egymással összeköttetést teremteni. Feltételezéséről értesítette a szovjet század parancsnokát és közölte vele, hogy megkezdí a környék átfésülését. A másnap délelőtt 10 óráig tartó akció során, amely a Malinovszky fasor és a Bimbó utca közti sávra terjedt ki, a század harcosai kb. 600 ellenséges katonát és tisztet ejtettek foglyul.⁵⁰ A február 14-i ezredszemlén a szép teljesítményért a 12. századot külön megdicsérték.

Hasonló eredménnyel vettek részt a tisztogatásban a többi önkéntes századok is. Kaszás Károly írja visszaemlékezésében, hogy „...egységünk a szovjet harcosokkal közösen több SS-katonát, ill. nyilast fogott el, akik arannyal, ékszerrel vagy pénzzel megtömött aktatáskával vagy bőrönddel szöktek ki Budáról és a budai hegyeken és erdőkön keresztül akartak megszökni”.⁵¹ Ugyanebben a visszaemlékezésben olvasható az alábbi epizód:

„Egy alkalommal, február 12-én vagy 13-án, éjszakai bevetésről térünk szállásunkra, amikor jelentkezett egy civil parancsnokunknál..., hogy az egyik ház manzard-szobájában (emlékezetem szerint Völgy u. 33.) gyanús zajt hallottak. A szovjet parancsnokság kérésére, parancsot

⁴⁹ HL Budai Önkéntes Ezred. Szlavkovszky Mihály visszaemlékezése.

⁵⁰ U. o. Novák Ernő visszaemlékezése.

⁵¹ U. o. Kaszás Károly visszaemlékezése.

kaptunk az eset felderítésére. Negyedmagammal körülvettük a házat, ill. az ablak felőli és a lépcsőház felőli részt s felszólítottam magyar és német nyelven a bent tartózkodókat, hogy az ajtót azonnal nyissák ki. Ismételt felszólítás után közöltem, amennyiben nem nyitják ki azonnal. kézigránáttal távolítottuk el az ajtót. Erre kinyitották, én beléptem, mire mögöttem az ajtó becsukódott és a sötétben a következőket hallottam: »Gott sei dank, die Ungarn sind hier!« A sötétítő függöny eltávolítása után közöltem a bent tartózkodókkal, két SS őrmesterrel és egy repülő törzsőrmeisterrel, hogy a felszabadító csapatok tagja vagyok és ők foglyaim. Felhívtam őket, a fegyvereket rakják le az asztalra. Közöltem továbbá, hogy az ellenállás teljesen reménytelen s az ablakon kimutatva meggyőztem őket arról, hogy körül vannak fogva. A fegyvereket erre lerakták...»⁵²

A magyar önkéntes századokat február 15—16-án, egymás után kivonták a harcból és Kelenvölgybe irányították, amelyet a Budai Önkéntes Ezred részére összpontosítási körletül jelöltek ki.

Kelenvölgyben véglegesen számba vették az ezred személyi állományát és rendezték szervezetét. Itt készültek el a névjegyzékek is, amire nem volt mód a századok egyenkénti megalakulásakor és a harcok alatt. Ez a sajnálatos tény teszi lehetővé az ezred eredeti teljes létszámának és veszteségeinek megállapítását. Mint már fentebb említettük, Variházy alezredes 2500 főre becsülte az ezred összlétszámát, az A Tett című lapban megjelent cikk pedig 600 hősi halottról ír.

Variházy alezredes, ezredparancsnok február 28-ig felvilágosító munkára és kiképzésre használta fel a rendelkezésére álló időt. Mindkettő szükségesnek mutatkozott. A katonák zömének hangulata jó volt, nem tekintették befejezettnek feladatukat, továbbra is részt akartak venni a fasizmus megsemmisítéséért vívott harcból. Éppen ezért örültek, hogy nem tétlenkednek, hanem céljaik érdekében hasznosan töltik az időt. Voltak azonban egyesek a tiszték, de a katonák között is, akik úgy vélték, hogy Budapest felszabadításával feladatuk véget ért. Variházy alezredes tisztí gyűléseken és a katonák között tartott beszédeiben élesen szembeszállt az ilyen nézetekkel. Újra és újra kifejtette, hogy a fasizmus elleni harcban a teljes győzelemig részt venni kötelesség és megítéltetés is egyben. Ezt a magyar nemzet becsülete követeli s arra kötelezi az ezred minden tagját saját becsülete és az irántuk tanúsított megbecsülés is. A Budai Önkéntes Ezred szilárd erkölcsi arculatának kikovácsolása érdekében végzett fáradhatatlan munkájában Variházy ezredparancsnok elsősorban a katonák harcos, antifasiszta szellemére épített, arra támaszkodott. Munkájában mellette álltak és őszinte meggyőződéssel segítették parancsnoktársai, elsősorban a legkorábban megalakult századok parancsnokai, a német kitorést megelőző felszabadító harcokban részt vevő századok parancsnokai.

A felvilágosító munka eredményes volt. 1945. február 28-án a felszabadított Budapesten a lakosság örömujjongása közben és jókívánásaitól kísérve, nótaszóval Jászberénybe induló Budai Önkéntes Ezred

harcosai és tisztjei el voltak szánva, hogy a végső győzelemig folytatják a harcot. Március 1-én érkezett meg az ezred Jászberénybe s ott ért véget rövid, dicsőséges története. Jászberényben az innepélyes fogadtatás után az ezredet feloszlatták s kiegészítve más önként jelentkezőkkel, a magyar néphadsereg 1. hadosztályának 1. ezredét, 1. tüzérezredét és egyéb közvetlen alakulatát szervezték belőle.

*

A Budai Önkéntes Ezred története a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom egyik szép fejezete, ezen belül a katonai ellenállás legkiemelkedőbb és legjelentősebb része. Azzá teszik méretei, szervezettsége, valamint az ezred harcának eredményessége és hatása. A Budai Önkéntes Ezred volt a legnagyobb magyar alakulat, amely hazánk teljes felszabadításának befejezése előtt fegyverrel harcolt a Szovjet Hadsereg oldalán. Az ezred harcai szervesen beleilleszkedtek a Buda felszabadításáért folyó szovjet hadműveletbe és többek között olyan fontos ellenséges góccok felszámolását segítették elő, mint a Déli-pályaudvar, a Gellérthegy és a Vár.

Az ezred harcainak katonai eredményei is számottevők, de erkölcsi jelentősége, megalakulásának és harcainak hatása a legnagyobb. Az önkéntes századok megalakulása és harcainak is bizonyítják, hogy népünk felismerte a fasiszmus elleni fegyveres harcba való bekapcsolódás szükségességét és kiknek erre lehetőségük nyílt, nem hagyták kihasználatlanul. Az önkéntes századok szabadon választhatták meg harcbalépésük helyét. Egyes századok németekkel szemben kérték bevetésüket, hogy minél hamarabb fizessenek a gyűlölt ellenségnek a rengeteg pusztításért és szenvedésért, az ország rombadöntéséért. Más századok olyan arcvonalrészt választottak, ahol magyar csapatokkal, a legtöbb esetben régi alakulatukkal kerültek szembe.

Választásukat két dologra alapozták Egyrészt ismerték a védelem felépítését és tudták, mely pontokon kell támadni, hogy a legkevesebb véráldozattal a legnagyobb eredményt érjenek el, másrészt arra számítottak, hogy sikerülni fog bajtársaikat leválasztani az ellenség oldaláról. Ebbéli számításukban nem is csalódtak. Azok az arcvonalrészek, amelyek ellen magyar önkéntes századokat vetettek be, a támadás megindulásának pillanatában összeomlottak. Bajtársaikat megpillantva és azok felszólítására a magyar katonák zárt egységekben adták meg magukat és sokan közülük azonnal csatlakoztak az önkéntesekhez. Az arcvonalban támadt résen nagy ütemben folytatódott tovább a támadás. A magyar csapatok átállása megnehezítette a fasiszták helyzetét és megkönnyítette a szovjet csapatok előnyomulását. A magyar önkéntes századok harcbalépése után a német hadvezetés katonai erőként egyáltalán nem számolhatott az oldala mellé kényszerített magyar csapatokkal. Ez a tudat ugyanakkor demoralizálólag hatott a német katonákra is és feltétlenül szerezte van abban, hogy azok ellenállása egyre gyengült a harcok során.

A szovjet hadvezetés méltóképpen értékelte a Budai Önkéntes Ezred

tevékenységét. 1947. január 11-én Variházy Oszkár parancsnokkal az élükön az ezred 69 tagját tüntette ki a Budapest bevételért emlékéremmel,⁵³ ezzel is kifejezve köszönetét és megbecsülve az ezred harcosainak bátorságát, a magyar föld egy darabjának felszabadításáért hozott hősi áldozatát.

*

A Budai Önkéntes Ezred katonái vérükkel örökölték meg harcaik történetét és megérdemlik, hogy tetteik elfoglalják méltó helyüket a magyar nép legújabbkori történetének dicsőséges, haladó hagyományai sorában.

⁵³ Krupiczner Ferenc elvtársnak, kinek kiemelkedő szerepe volt a magyar önkéntes századok megszervezésében, hazánk felszabadításának 10. évfordulója alkalmával nyújtották át ünnepélyes keretek között a kítüntetést.